

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR(S)

Maiju Kannisto

TITLE

Ohjelmiston ajalliset rytmit

YEAR

2025

CITATION

Kannisto, M. (2025). Ohjelmiston ajalliset rytmit. In A. Koivunen, M. Kannisto, H. Keinonen, & J. Mäkelä (Eds.), *Kulttuurin vuosisata: Luova ohjelmatyö Yleisradiossa 1926–2025* (pp. 367–395). Kirjokansi (380). Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

VERSION

Final draft

Maiju Kannisto

Ohjelmiston ajalliset rytmit

[AVAUSKUVA, Strömsö Buuklubben]

Suunnittelupäällikkö Ari Savinen koordinoi suunnittelu- ja lähetysjärjestelmien viidakkoa, jolla hallitaan kanavien julkaisusuunnittelua, esitysoikeuksia, budjetointia, käännosten ja versiointien tilaamista ja tuottamista. Ylen moniin eri medioihin ja kanaviin jakautunut sekä monilta tuottajilta tuleva ohjelmisto vaatii monimutkaisen järjestelmän, eikä asetu enää työhuoneen seinälle kiinnitettäväksi ohjelmakaavioksi kuten ennen digitalisoitumista 2000-luvulla. Kolmen seuraavan viikon tv-ohjelmat ovat valmiina järjestelmässä trailereineen ja täyteohjelmineen; lehdistö tarvitsee ohjelmatiedot kolme viikkoa etukäteen. Runkokaavio tehdään vuodeksi eteenpäin loppuvuonna. Lokakuussa 2023 vuoden 2024 runkokaaviossa on vielä joitain aukkoja, ulkomaisia sarjoja on vielä hankinnassa ja kotimaisten sarjojen uusintoja pohditaan, vaaliohjelmaa varten on oranssi muistilappu osoittamassa peruskaaviosta poikkeavaa kohtaa. Yle Areenan julkaisusuunnitelma eroaa runkokaaviosta, jossa ohjelmaviikot ovat jakautuneet päivittäisiin ohjelmaslotteihin, sillä Yle Areenaan julkaisuja suunnitellaan viikkorytmiin. Uusia julkaisuja ajoitetaan viikoittain, ja ajoitus mietitään yhdessä tv-esityksen kanssa. Siinä missä televisiossa sarja voi kestää kuusi viikkoa, Yle Areenassa sarja julkaistaan kerralla katsottavaksi.¹

Julkisen palvelun median merkitys yhteisen kansallisen ajallisen rytmin luojana on ollut alusta asti keskeinen. Radion vakiintuneet ohjelmapaikat, eritoten päivittäiset uutiset ja aikamerkit, rytmittivät elämää jo sata vuotta sitten kuten nykyään radiossa Ylen Ykkösellä, Radio Suomessa ja Yle Vegalla sekä televisiossa. Suuri yleisö on kokoontunut vaikkapa iltauutisten ja viikonlopun viihteen pariin. Ajatus yhteisestä kansallisesta lineaarisesta rytmistä murtui 2010-luvulla, kun ohjelmistosuunnittelua alettiin tehdä suoratoistopalvelu Yle Areena edellä. Linearisella ohjelmistosijoittelulla radion kuuntelusta ja television katselusta on luotu säännöllistä rutiinia, jossa ohjelmapaikat muuttuvat osaksi arjen aikataulua. Samanaikaisesti jaettu radion kuuntelu ja television katselu ovat luoneet yhtenäiskulttuuria ja mediatapahtumia. Lineariselle ohjelmistolle keskeisiä ajallisia määritteitä ovat olleet live-lähetykset, sarjallisuus ja vuodenkiertoon määrittävät ohjelmakaudet. Epälinearisessa suoratoistopalvelun huomioivassa monikanavaisessa sijoittelussa

¹ Savinen, haastattelu 12.10.2023.

ajallisuus muuttaa merkitystään. Yle Areena on ohjelmakirjasto, josta yleisö voi itselleen sopivaan aikaan poimia kiinnostavaa tarjontaa. Sen sijaan liven merkitys on korostunut kansallisten mediatapahtumien luomisessa, ja radion ja television rooli ilmiön ja yhteisöllisyyden rakentamisessa on edelleen tärkeä etenkin tapahtumallisessa viihteessä, kuten Uuden Musiikin Kilpailu UMK:ssa, Eurovision laulukilpailussa, kansainvälisissä urheilutapahtumissa ja itsenäisyyspäivän Linnan juhlissa.²

Ylen tavoite – ja laissa määritelty tehtävä – palvelu kaikkia suomalaisia ohjaa tarjoamaan sisältöjä monikanavaisesti, jotta yleisö löytäisi ne mahdollisimman laajasti.³ Ylen julkaisujohtaja Ismo Silvon mukaan Yleisradiossa alkoi 2000-luvun alkupuolella pitkä murros, jossa täyden palvelun ajatusta alettiin toteuttaa kanavien sijaan yhtiön kokonaisohjelmiston tasolla ja eri alustoilla. Yleisradiossa alettiin puhua yhtiön portfoliosta, jolla tarkoitettiin kokoelmaa erilaisia mediatuotteita ja -palveluita, joita yhtiö tarjosi. Lineaariset kanavat ja epälineaaristen alustojen sisällöt yhdistettiin samaan portfolioon, jotta saataisiin hyödynnettyä keskitettyä promootiota ja jakelustrategioita eri alustoille.⁴ Tanskalaista yleisradiota tutkinut Hanne Bruun on tarkastellut uudenlaista mediarajoja ylittävää ohjelmistosuunnittelua ja havainnut, että se on keskeistä erityisesti julkisen palvelun mediayhtiöissä.⁵ Julkisen rahoituksen legitimitetti riippuu ohjelmistojen ja palvelujen tavoitavuudesta ja saavutettavuudesta, ja verkon avulla saavutettavuus toteutuu internetin ansiosta.⁶

Mediarajat ylittävässä transmedia-suunnittelussa entistä suurempi osa ohjelmista hankitaan itsenäisiltä kotimaisilta ja ulkomaisilta tuotantoyhtiöiltä, jolloin mediayhtiön rooli ohjelmistosuunnittelussa ja -sijoittelussa ohjelmiston muodostamisessa painottuu.⁷ Luovaa ohjelmatyötä tehdään ohjelmasijoittelemalla hankittuja ohjelmia kokonaisuuksiksi. Tutkimusten mukaan ohjelmatuotannon ulkoistaminen alkoi jo 1990-luvulla niin Yleisradiossa kuin muissakin pohjoismaisissa yleisradioyhtiöissä ja samaan aikaan lisääntynyt kilpailu yleisöistä merkitsi sitä, että sijoittelusta tuli tärkeä kilpailuväline.⁸ Transmedia-suunnittelussa sijoittelun merkitys mediaorganisaatioissa edelleen korostuu: kun ohjelmia tarjotaan sekä lineaaristen kanavien että

² Lineaarisesta ohjelmasijoittelusta ks. Ellis 2000a. Savinen, haastattelu 12.10.2023; Silvo, haastattelu 5.6.2023.

³ Ks. Ylen strategiset tavoitteet esim. Vk 2012, 7.

⁴ Silvo, haastattelu 5.6.2023.

⁵ *Trans-programming* ks. Bruun 2021.

⁶ Mykkänen 2024, 109; Bengesser 2023, 50.

⁷ Bruun 2020, 2021.

⁸ Søndergaard 2003.

epälineaaristen alustojen kautta, on osattava huomioida perinteisten radio- ja tv-kanavien ja suoratoistopalvelujen erilaiset ajalliset rytmitykset, kulutustavat ja kohdeyleisöt.⁹

Ohjelmistosuunnittelulla tarkoitetaan tässä koko Yleisradion ohjelmiston kokonaisuuteen liittyvää suunnittelua ja sijoittelulla ohjelmiston järjestelemistä eri mediakanavissa ajallisesti ja tilallisesti. Eri kielissä käsitteet vaihtelevat, ja suomalaisessa ohjelmasijoittelun käsitteessä painottuu tilallinen aspekti: ohjelmalle annetaan paikka niin kuin tarjontaan painottuneessa ohjelmasuunnittelussa, jossa yleisölle annetaan sen tarvitsemia ohjelmia yksisuuntaisesti. Sen sijaan ohjelmistosuunnittelun käsite huomioi myös yleisölähtöisen suunnittelun ja koko ohjelmiston rakenteen.¹⁰ Brittiläinen mediatutkija John Ellis havainnollistaa ohjelmasijoittelua vertauksella: jos ohjelmat ovat rakennustiiliä, ohjelmakaavio on rakennuksen arkkitehtuurinen rakenne, joka antaa merkityksen yksittäisille ohjelmille. Yleisradion arkkitehtuuri eli ohjelmistosuunnittelun periaatteet ja käytännöt ovat rakentuneet vuosikymmenten aikana. Ohjelmistosijoittelussa painottuu jatkuvuus ja rutiini, ja siihen kiteytyy kanavan, mutta myös kansallisen mediatoiminnan ja kansakunnan elämälle ominaisten tapojen historia. Eri maissa sijoittelulla rakennetaan omanlaista kansallista kalenteria ja elämisen rytmitystä.¹¹ Ohjelmien sijoittelu on normittamisen väline, jolla määritellään, mistä yleisön pitäisi olla kiinnostunut, mihin aikaan herätä tai mennä nukkumaan, mitä asioita juhlistaa.¹²

Yleisradion ohjelmiston rytmi on muuttunut sadan vuoden aikana, ja tässä luvussa tarkastellaan keskeisiä murroskohtia ohjelmasijoittelun käytäntöjen ja kulttuuriohjelmien näkökulmasta. Yleisradion ohjelmistosuunnittelun historia erotetaan neljään kauteen: 1) ohjelmanumeroiden kausi, 2) koordinaation kausi, 3) kaavio- ja kanavajohtamisen kausi ja 4) transmedia-suunnittelun kausi. Kaudet auttavat hahmottamaan muutosta – historiantutkimuksessa kaudet ja epookit ovat väline ymmärtää ja antaa menneelle merkityksiä. Historiassa tunnistetaan nykyisyydestä käsin menneelle ajanjaksolle jatkuvuuksia, mutta myös katkoksia ja murroksia.¹³ Tässä nostetaan esiin kausia rajaavia keskeisiä muutoksen vuosia, vaikka Yleisradion ohjelmistosuunnittelussa murrokset eivät olekaan yhtäkkisiä ja selvärajaisia. Monesti muutokset organisaatiossa ja työtavoissa ovat eritahtisia.¹⁴

⁹ Bruun 2021.

¹⁰ Hujanen 2002, 37–40.

¹¹ Ellis 2000a, 44–45; Ellis 2000b, 25–26.

¹² Koivunen et al. 2024, 34.

¹³ Kannisto 2018, 14; Tuohela & Korhonen 2002, 137.

¹⁴ Kausien rajaamisesta ks. Kannisto 2018, 14–16.

Ohjelmanumeroiden kaudella luotiin perusteita ohjelmistosuunnittelulle ja -sijoittelulle. Ohjelmisto koostui kuuluttajien esittelemistä ohjelmanumeroista. Radion esityksistä voitiin toimintakertomuksissa puhua ohjelmanumeroina vielä 1950-luvulle asti.¹⁵ Ohjelmatilaa oli käytössä niukasti, lähinnä yhden kanavan kautta. Yksikanavaisuus alkoi murtua Yleisradion aloittaessa tv-toiminnan 1957 ja radiossa rinnakkaisohjelman 1963, mutta koordinaation kauden avaajana on vuosi 1967. Tuolloin Yleisradioon perustettiin ohjelmatoiminnan koordinaattorin tehtävä, ja syyskautta 1967 juhlittiin ensimmäisenä koordinoituna kautena. Samana vuonna perustetut pitkän tähtäimen suunnittelu (PTS) ja ohjelmatoiminnan säännöstö (OTS) ohjasivat uudella tavalla myös ohjelmistosuunnittelua. Koordinaation kaudella Mainos-TV:n (MTV) ohjelmia koordinoitiin Yleisradion tv-kanavilla tavoitteena välttää päällekkäisyyksiä ja suojella kotimaisia tuotantoja kilpailulta.

Koordinaation kaudesta siirryttiin kaavio- ja kanavajohtamisen kaudelle radion vuoden 1990 ja television vuoden 1993 kanavauudistusten myötä. Ohjelmistosuunnittelua tehtiin tuolloin kanavavetoisesti ja ohjelmakaaviolla rakennettiin kilpailukykyistä kanavaa palvelemaan yleisöä. Transmedia-suunnittelun kauden avanneeksi vuodeksi on määritelty vuosi 2012. Silloin toteutettiin kanavaprofilointiuudistus, jossa irtauduttiin itsenäisestä kanavajohtamisesta ja siirryttiin kanavaportfolion luomiseen. Tämä tarkoitti sitä, että ohjelmakaaviosuunnittelu, budjetointi ja ohjelmatilaukset tehtiin keskitetysti, ei enää kanavavetoisesti. Sisällöille etsittiin ensisijainen julkaisuväylä, joka 2010-luvulla yhä enenevässä määrin oli Yle Areena.

	Ohjelmanumeroiden kausi	Koordinaation kausi	Kaavio- ja kanavajohtamisen kausi	Transmedia-suunnittelun kausi
Ajoitus	1926–1966	1967–1989/1992	1990/1993–2011	2012–
Sijoittelun prioriteetti	lineaarinen	lineaarinen, koordinoitu kokonaisuus	lineaarinen, lähetysvirtapohjaisessa radiossa spiraalinen	lineaarinen, lähetysvirtapohjaisessa radiossa spiraalinen, Yle Arenassa epälineaarinen
Ohjelma-ajan muutoksia ja uusia kanavia	Ohjelma-ajan niukkuus, Suomen Televisio 1958, radion rinnakkaisohjelma 1963, TV2 1965	Ensimmäiset paikallisradiot Ylen aikainen pääkaupunkiseudulla ja ruotsinkielinen	Radiouudistus 1990: Ylen Ykkönen, Radiomafia, Radio Suomi, Riksradiion, (josta	Radio: Yle Puhe valtakunnalliseksi 2012; TV: Yle Teema & Fem 2017

¹⁵ Ks. esim. Tk 1928, 8; Tk 1929, 11; Tk 1956, 48–49; Tk 1957, 46, 51.

		Radio Mellannyland 1975	1997 Radio Vega ja Radio Extrem); Yle sámí radio 1991; digitaaliradio Ylen Radio Peili 1998; Ylen Klassinen ja Radio Aino 1999; Yle Radio 1, YleX, Yle Radio Suomi ja YleQ (2003); Yle Mondo (2005–2016); TV:n kanavauudistus 1993 MTV:n ohjelmisto siirtyi MTV3-kanavalle; ohjelma-ajan lisäys tv:ssä, digi-tv: Yle Teema, Fem (2001), Yle24 (2001–2007); Yle Areena 2007	
Ohjelmatuotanto	Oma tuotanto ja ulkomaiset hankinnat	Oma tuotanto ja ulkomaiset hankinnat	Kanavakohtainen tilaajajärjestelmä: oma tuotanto ja kotimaiset ja ulkomaiset hankinnat	Keskitetty tilaajajärjestelmä: koko portfolion oma tuotanto ja kotimaiset ja ulkomaiset hankinnat

Ohjelmistosuunnittelulla luodaan ajallisuuden kokemusta ja rytmiä, jotta ohjelmapaikka muuttuisi osaksi arkea ja yleisö palaisi ohjelmien ääreen uudelleen.¹⁶ Ohjelmistoa sijoiteltiin horisontaalisesti eri viikonpäiville ja vertikaalisesti päivän sisällä. Horisontaalisesti samaan aikaan joka päivä lähetettävät ohjelmat rytmittivät yleisön elämää ja loivat rutiineja. Lähetysvirtapohjainen radio mursi lineaarisuutta 1980-luvun lopulla: ohjelmisto ei jäsentynyt kuuluttajien esittelemien ohjelmien varaan, vaan juontajat sitoivat spiraalinomaisesti päivän aikana toistuvia ainesosia ohjelmajatkumoksi. Epälineaarinen suunnittelu puolestaan on otettu käyttöön Yle Areena - suoratoistopalvelussa, joka julkaisualustana ei perustu ohjelmapaikoille eikä näin määrittä lähetysaikaa, vaan pelkästään julkaisutahdin.

¹⁶ Ellis 2000a, 131.

Ohjelmistosijoittelun rytmit – päivärytmi, viikonpäivien kierto ja vuotta määrittävät tapahtumat ja ohjelmakaudet – luovat jatkuvuutta. Sadan vuoden valtavaa ohjelmistokokonaisuutta hahmotetaan tässä ohjelmatietojen otosten avulla. Ohjelmiston erilaisia rytmejä hahmotetaan päiväkohtaisesti ohjelmapäivien otoksella (OPO), ja toisaalta viikoittaisuutta tarkastellaan otosviikkojen ohjelmatiedoilla (OVO). Tarkasteltaviksi päiviksi on valittu syyskuun toisen viikon (viikko 36) keskiviikot. Otos on poimittu Yleisradion kaikista lähetyksistä joka toiselta vuodelta Yleisradion aloitusvuodesta 1926 alkaen vuoteen 2022 asti. Otoksen ajankohta on valikoitu syksyn ohjelmakauden alusta välttämättä erityisiä juhlapyhiä. Keskiviikko on otettu tarkasteluun arjen edustajana, keskeltä viikkoa. Ohjelmaviikon tarkasteluun on valittu maaliskuun ensimmäinen viikko, jolta on kerätty ohjelmatiedot kymmenen vuoden välein alkaen vuodesta 1927, eli yhteensä mukana on kymmenen ohjelmaviikkoa. Koko Yleisradion ajan radion ja television ohjelmatietojen läpileikkaus paljastaa suurempia muutostilanteita yksittäisten ohjelmien takana: ohjelmamäärä kasvaa, kanavat lisääntyvät, ajatus ohjelmasta ja ohjelma-ajasta muuttuu. Myös jatkuvuutta sadan vuoden ohjelmistossa on: päivää rytmittävät vakiintuneesti esimerkiksi aamuhartaudet ja uutiset. Otosten ja tarkastelun ulkopuolelle kuitenkin jää välttämättä suuri määrä ohjelmistoa.

Ohjelmanumeroiden kausi 1926–1966: kansallinen rytmi syntyy

Yleisradion alkuvuosina ohjelmanjärjestäjä organisoivat yksittäisiä ohjelmanumeroita vähäisille lähetyksille. Ohjelmisto koostui pääosin sivistykseen tähtäävistä ohjelmista, sillä yhtiöjärjestykseen (1925) radio-ohjelmien valinnan ja järjestämisen päämääräksi oli kirjattu ”kansansivistyksen edistäminen”.¹⁷ Varhaisvuosina lähetyksia oli vain joitakin tunteja päivässä. Esimerkiksi päivälähetys oli kello 12.00–12.59, ja iltalähetys alkoi kello 18 ja päättyi kello 21.45 alkaneisiin STT:n uutisiin.¹⁸ Vähäistä ohjelma-aikaa rytmittivät arkipäivisin toistuneet ohjelmat – uutiset, aikamerkit ja hartaudet. Lisäksi annettiin keskeisiä tiedotuksia: 1920-luvulla torihinnoista ja arvopaperikursseista, 1930-luvulla kurssitietojen lisäksi tiedotettiin kalan tukkuhinnoista ja Helsingin torin lihan hinnoista. 1940- ja 1950-luvulla tiedotukset liittyivät säähän, jäähän ja merenkulkuun sekä torstaisin annettiin tiedonantoja työnhakijoille.¹⁹

¹⁷ Yhtiösopimus O.Y. Suomen Yleisradio – A.B. Finlands Rundradio 15.12.1925, Pienpainatekokoelma, Turun yliopiston kirjasto.

¹⁸ OVO 1927; OPO 1930.

¹⁹ OVO 1927; OVO 1937; OVO 1947; OVO 1957.

Ohjelmatyö organisoitui nopeasti. Ohjelmistoa suunniteltiin päivittäin ja viikoittain toistuneiden ohjelmapaikkojen varaan, ja ohjelmien sijoittelua pohdittiin yleisön ja tekijöiden aikataulut huomioiden päivä- ja iltapäivälähetyksiin. Esimerkiksi kuunnelmat sijoittuivat alkujaan maanantaille, koska silloin oli mahdollista saada näyttelijöitä suoriin lähetyksiin, kun Kansallisteatterilla ei ollut näytöksiä eikä harjoituksia. Iltauutisten aikaistamista pohdittiin kuuntelijoiden muuttuneen elämänrytmin kannalta syksyllä 1942, kun maaseudulla sodan vuoksi oli elettävä lähes kokonaan ilman valaistusta. Tämän vuoksi elämäntavat aikaistuivat, joten radiouutisiakin toivottiin varhaisempaan lähetyksiaikaan. Ohjelmat eroteltiin myös kielen mukaan suomen- ja ruotsinkielisiin lähetyksiin.²⁰ Koko ohjelmanumeroiden kauden ajan musiikki täytti yli puolet ohjelma-ajasta.

Ohjelmanjärjestäjä laati eri viikonpäiville ja ennen kaikkea viikonlopulle ominaiset ohjelmien kokoonpanot jo heti toiminnan alussa 1927: Sunnuntaille erityisenä ohjelmana suunniteltiin helppotajuinen sunnuntaikonsertti ja illaksi tanssimusiikkia, kun taas maanantaiksi modernia musiikkia. Tiistain ruotsalaiselle illalle sommiteltiin *Lastentunti*, kamarimusiikkia ja solistiesityksiä, kuten lausuntaa, laulua tai näytelmä. Radio-orkesteri lähetti 1930-luvulta lähtien tiistaisin studiosta suoria konsertteja, mutta nimitys tiistaikonsertti vakiintui tarkoittamaan orkesterin julkisia sinfoniakonsertteja, jotka vakiintuivat 1947. Orkesterin soiton lisäksi keskiviikolle sijoitettiin oopperaa, torstaille *Lastentunti* ja sinfoniakonsertti tai instrumentaalisooloja. Perjantain ruotsalaista iltaa elähdyttivät laulu, lausunta tai näytelmä ja moderni musiikki. Lauantaita luonnehdittiin iloiseksi illaksi, jolloin kuultiin operettisävelmiä, kupletteja, iloisia lauluja, harmonikkaa ja jopa jazzia.²¹

[AVAINTEOSTEKSTI: Radion sinfoniaorkesterin tiistaikonsertit] **[KUVA: Tiistaikonsertti]**

Ohjelmistokokonaisuus oli kulttuuripainotteinen. Mallia sivistävän ohjelmiston rakentamiseen saatiin muiden maiden yleisradiotoiminnasta. Britannian BBC järjesti piankin aloittamisensa jälkeen ohjelmaosia yhteen ohjelmapäiviksi, jotka asettuivat viikkokalenteriin ja lopulta ohjelmavuoteen muodostaen jatkuvuutta ohjelmiston muodolla ja sisällöillä.²² Saksassa päivän ohjelmiston aloittivat tiedotukset säästä ja torihinnoista, hieman myöhemmin liikemiehille kerrottiin kurssitietoja ja pörssinoteerauksia. Lapsille oli oma radiotuntinsa ajoitettuna perheenemäntien ja

²⁰ Kuunnelmista ks. Rautio 1957, 121. Iltauutisten aikaistamisesta On 28/1942. Nukari & Ruohomaa 1992, 19.

²¹ Vlk 1927.

²² Oinonen 2018.

lastenhoitajien kaupunkikierroksen ajaksi. Iltapäivällä alkoivat yleistajuiset luennot ja oppikurssit, varsinkin kielikurssit. Illalla lähetettiin taide- ja huvitteluohjelmia, kokonaisia teatteri- ja oopperanäytäntöjä sekä konsertteja. Päivän tuoreimmat uutiset lähetettiin illemmalla täydentämään sanomalehtien uutisia.²³ Myös Yleisradiossa ohjelmiston päivärakenteen suunniteltiin noudattavan tätä samaa mallia niin ohjelmatyypeiltään kuin ohjelmasijoittelultaan.²⁴ Yleisradion ohjelmisto oli hyvin samankaltainen kuin muissakin Pohjoismaissa ja Virossa: sunnuntain ohjelmaan kuului jumalanpalvelus, ja ohjelmapäivissä vuorottelivat esitelmät, pakinat, lausunta ja lastenohjelmat sekä kielten opetus.²⁵

Helsingin Sanomien syyskuun 1926 palstoilta löytyy monia yhtäläisyyksiä varhaiseen radio-ohjelmistoon: uutiset, pakinat, säätiedot, teatterikatsaukset, valuuttakurssit Helsingistä, Tukholmasta ja Lontoosta, sellaisenaan julkaistu yliopiston rehtorin puhe kirjoitettuna. Kuten kulttuurintutkija Raymond Williams on havainnut, yleisradioyhtiöiden ohjelmiston kulttuurinen muoto haki kiinnekohtia painetusta joukkoviestinnästä, sanomalehdistöstä. Tätä voidaan kutsua myös remediaatioksi. Williamsin mukaan varhainen 1700-luvun sanomalehti kokosi palstoiksi erilaisia sisältöjä, kuten uutisaineistoa, henkilöjuttuja, kaskuja, piirroksia, valokuvia ja mainoksia. Myös erilaiset massatapahtumat alkoivat tuottaa yhä enemmän uutisoinnin aiheita. Urheilu- ja musiikkitapahtumat tulivat printtaviestinnän oleellisiksi sisällöiksi ja tärkeäksi osaksi julkisuutta. Yleisradioyhtiöt omaksuivat nämä sisällöt ohjelmistoihinsa, julkiset tilaisuudet olivat ohjelmistona alusta alkaen. Sanomalehtien uutiset siirtyivät varhaisessa radiotyössä myös sellaisinaan lähetyksiin, kun kuuluttajat keräsivät niistä päivän uutiset lähetykseen.²⁶

Vaikka aiheet olivat tuttuja sanomalehdistä, uutuutena sähköisesti reaaliajassa yleisöt tavoittava radio loi ohjelmistollaan yhteistä päivärytmiä. Kulttuurihistorioitsija Paavo Oinonen huomioi, että suuri osa Suomesta eli mekaanisen kellon tahdissa radion tulon aikoihin 1920-luvun puolessavälissä, mutta radio toi kuuluville ohjelmiksi annostellun ajankulun. Ajatus standardoidun maailmanajan luotettavasta tiedottamisesta yleisradioyhtiön keskeisenä veloitteena tuli BBC:ltä. Sen ensimmäinen pääjohtaja John Reith pohti 1920-luvulla, miten radioidut parlamentin Big Benin kellonlyönnit antoivat syrjäisimmillekin seuduille hallintokeskuksen rytmin.²⁷ Yleisradion ohjelmisto tarjosi aikamerkkejä rytmittämään päivää jo varhaisvuosien lähetyksissä, Turun

²³ Koskelainen 1927, 12.

²⁴ Jk 8/1926, liite: Ehdotus säännöiksi, joiden mukaan osakeyhtiö Suomen Yleisradion lähetysohjelmat ovat laadittavat.

²⁵ Lyytinen 1996, 61; OVO 1927; OPO 1928.

²⁶ Oinonen 2018; Williams (1975) 1990, 87–88.

²⁷ Oinonen 2018.

tuomiokirkon kellot ovat soineet radiossa kesäkuusta 1944 lähtien. *Päivän mietelause* on kuultu samassa yhteydessä puolilta päivin vuodesta 1947 lähtien.²⁸

[AVAINTEOSTEKSTI: Päivän mietelause] [Kuva: Päivän mietelause]

Radion luoman yhteisen päivärytmin ajatus liittyy laajemminkin teollistumisen aikaan ja sähköistymiseen. Keinovalo mahdollisti ja teollinen työ vaati yhteistä rytmiä työaamun aloittamiseen. Yleisradion ohjelmapäällikkö Ilmari Heikinheimo kirjoitti radio-ohjelman rytmin vaikutuksesta ihmisten elämänrytmiin jo 1940-luvun alussa, vaikka radio tavoitti tuolloin vain puolet kansasta. Levottomina sotavuosina ihmiset pyrkivät olemaan kotona uutisten aikaan ja nukkumaan mentiin vasta iltaututisten jälkeen. Sotavuosina myös *Mietelauseita* lähetettiin illalla ennen radio-ohjelmien päättymistä luomaan yhtenäistä tunnelmaa ja rohkaisua rintamalle ja koteihin. Monet aloittivat päivän työt radion aamuhartauden jälkeen.²⁹

Radio ei toiminut kuulijoiden aamuseurana heti varhaisvuosina. Radio ei myöskään ollut ajankohtaisuuteen keskittynyt uutismedia, eivätkä tasaisesti toistuvat uutislähetykset vielä rytmittäneet ohjelmistoa. Alkuun Yleisradion lähetykset alkoivat vasta puolilta päivin. Uutisia ei lähetetty aamulla, vaan Suomessa, kuten Norjassa ja Ruotsissakin, kopioitiin BBC:n malli, jossa sallittiin uutislähetykset vain iltaisin, jolloin ne eivät kilpailleet sanomalehtiuutisoinnin kanssa.³⁰ 1930-luvulla ja sodan aikaan kuultiin keskipäivän uutisia, mutta aamun osaksi uutiset tulivat vasta 1960-luvulla. Radion aamun aloitus vaihteli: 1930-luvun puolestavälistä radioaamu alkoi kahdeksalta, 1940-luvulla radio herätti jo kuudelta, 1950-luvulla lähetystunteja vähennettiin säästösyistä ja radiolähetys alkoi kello 7.45. Aamukuuden lähetysiin palattiin 1960, jolloin myös *Sävelradio* avasi rinnakkaisohjelmassa päivän kello 6.10. Ohjelmapäivä muuttui pidemmäksi 1960-luvun puolivälissä myös niin, että iltapäivän tauko poistui ja radiosta tuli tuolloin *Sävelradion* musiikkia. Lisäksi lähetysaika myöhentyi puoleenyöhön.³¹

[Kuva: Kukko studiossa]

²⁸ OPO 1926–2022.

²⁹ Eini, Polkunen & Virkkunen 1987, 5; Ilmari Heikinheimo, ”Radio tekijänä maamme henkisessä elämässä”. *Valvoja-aika* 3/1942, 103–115.

³⁰ Elgemyr 1996, 76–77.

³¹ OPO 1926–1964.

Ohjelmapaikkoja suunniteltiin jo varhain kohderyhmille, joita radio voisi tiettyyn aikaan päivästä tavoittaa. Perheenmännille lähetettiin sivistäviä ohjelmia alkuiltpäivisin: ohjelmanumeroina kuultiin naisille suunnattu esitelmä, pakina, novelli tai keskustelu.³² Ohjelmat oli ajateltu päivän lepohetkeksi, kuten ohjelman *Istahda hetkeksi emäntä* (1946) nimi viittaa.³³ Kotiäideille oli suunnattu myös vuodesta 1928 alkuillassa lähetetty *Perheenmäntien neljännestunti*, joka muutettiin viikoittaiseksi ohjelmaksi 1936 ja joka jakoi myös sotavuosina perheeseen, kodin- ja puutarhanhoitoon liittyviä tietoja.³⁴ 1950-luvulla näitä kodinhoitoon ja perheeseen liittyviä ohjelmia hajautettiin päivän eri ohjelmapaikoille, jotta ansiotyössä käyvät pääsivät niitä myös kuuntelemaan.³⁵

[Kuva : lastentunti 1950-l]

Iltapäivisin lähetettiin vanhuksille suunnattua ohjelmaa, kuten *Hopeavuosien aikaan*.³⁶ Iäkkäämmille suunnattiin ohjelmia lisäksi aamupäivisin, jolloin tuli myös koululaisille *Kouluradio*. Sitä kuultiin myös lauantaisin, koska se oli koulupäivä syksyyn 1971 asti. Lapsille ja nuorille oli omia ohjelmapaikkoja, kuten viikoittainen *Lastentunti*. Nuoriso-ohjelmia tehtiin 1940-luvulta lähtien, ja 1950-luvulla ne pyrittiin lisäämään viikoittaiseen ohjelmistoon. Radion nuortenohjelmien täyttäessä 10 vuotta 1964 ohjelmapaikat olivat jo vakiintuneet viikoittaisille ohjelmapaikoille tiistaista torstaihin, jolloin kuultiin erilaisia yhteiskunnallisia- ja ajankohtaisohjelmia, *Akateeminen neljännes*, selostuksia, kuunnelmia ja kulttuuriohjelmia.³⁷ Radion lisäksi lasten- ja nuortenohjelmille vakiinnutettiin 1960-luvulla televisioon ohjelmapaikat, kuten *Nuorten tanssihetki* (TV2, 1966).³⁸ Viikonpäivistä sunnuntai erottui selvimmin muista ohjelmapäivistä runsaammalla koko päivän kattavalla ohjelmistolla ja vähemmällä kohderyhmäohjelmilla. Sunnuntaina, ainoana yleisenä vapaapäivänä, radion ohjelmanumerot oli suunnattu kaikille: kouluradion sijaan oli kieliovetusta tai satuhetki lapsille. Aamupäiviin kuuluivat myös jumalanpalvelukset suomeksi ja ruotsiksi. Musiikkiohjelmien lisäksi lähetettiin esitelmiä ja pakinoita.³⁹

³² OPO 1946, 1954, 1956, 1960; OVO 1947, 1957.

³³ OPO 1946.

³⁴ On 29/1936; On 3/1942, liite 2. Ohjelman aiheista ks. ohjelmatiedot esim. *HS* 27.2.1932, Laura Harmaja: Hemhushällningens nationalekonomiska betydelse IV; *HS* 13.5.1935, kaupunkilaisen muutto ja perheenisän 'kokemuksia ja kärsimyksiä' sekä muuttotekniikka; *Radiokuuntelija* 2.5.1937, Arvo Ylpön uuden rokotuslain velvoituksista kodeille; *Radiokuuntelija* 24.9.1944, käsityönopeettaja Enni Lehtovuori pakinoi vaatetuskesymyksistä. *Perheenmäntien neljännestunti* nähtiin Mainos-TV:n ohjelmassa 1958.

³⁵ Salovaara, haastattelu 15.2.1983; On 4/1950.

³⁶ OPO 1962, 1964; OVO 1957.

³⁷ On 2.12.1963, liite 59.

³⁸ OPO 1960-1966, On 20.5.1963, liite 26.

³⁹ OVO 1927, 1937, 1947, 1957.

Sivistäviä ohjelmanumeroita suunnitteli alkuun yhteistuumin neljä miestä: toimitusjohtaja Hjalmar W. Walldén (myöh. Vakio), musiikkipäällikkö Toivo Haapanen, lausuntaesityksistä vastannut kuuluttaja Markus Rautio ja ruotsinkielisistä esitelmistä vastannut Lars Nyberg. He kokoontuivat viikoittain ohjelmakokoukseen pohtimaan tulevaa ohjelmaviikkoa ja nauttimaan leppoisasti pullaa ja maitoa. Ohjelmakokoukset kasvoivat Yleisradion muuttaessa suurempiin tiloihin Fabianinkadun ”marmoripalatsiin” kesällä 1934. Valtiollistamisen myötä yhtiön henkilöstö kasvoi, kun tekniikan puolen työntekijät liitettiin Yleisradion henkilöstöön. Tämän myötä ohjelmakokouksiin alkoi osallistua 20–30 ihmistä. Rauhallinen pullansyönti väheni, mutta ohjelmatoimintaa pystyttiin kehittämään yhteistyössä muiden osastojen kanssa. Sota-aikana Yleisradion oma ohjelma-aika väheni valtion tiedotustoiminnan tieltä.⁴⁰ Ohjelmia Yleisradioon tehnyt Armand Lohikoski muistelee 1930- ja 1940-luvun vaihteesta, kuinka ohjelma-ajasta käytiin kamppailuja eri osastojen välillä.⁴¹ Ohjelmakokouksissa arvosteltiin edellisen viikon ohjelmat, ja kerran kuussa pidettiin periaatekokouksia, joissa käsiteltiin pidemmän aikavälin ohjelmasuunnitelmat. Ohjelmat vahvisti ohjelmaneuvosto, joka jopa sota-aikana kokoontui viikoittain.⁴²

Yleisradion valtiollistamisen jälkeen 1934 perustettiin hallintoneuvoston valitsema ohjelmaneuvosto, joka toimi yleisradio-ohjelmia suunnittelevana ja tarkastavana elimenä.⁴³ Ohjelmaneuvoston työssä painottuivat lähetettyjen ohjelmien jälkiarvioinnit sekä tulevien ohjelmaviikkojen tarkastaminen ja hyväksyminen. Laajemmin keskusteltiin eri osastojen kausisuunnitelmista. Ohjelmaneuvosto otti kantaa pieniinkin yksityiskohtiin suunnitelluissa viikon ohjelmissa, jälkitarkastuksissa huomautettavaa ei enää juuri ollut. Kun radion ohjelmamäärä lisääntyi, paisuivat myös ohjelmaneuvostojen jäsenten ja itse neuvostojen määrä sekä pöytäkirjojen sivumäärät 1960-luvulle tultaessa. Ohjelmaneuvostot etäännyivät ohjelmantekijöistä. 1950-luvulla kotien ohjelmien toimittajana työskennellyt Karli Salovaara muistelee ohjelmaneuvoston roolia ohjelmantekijän näkökulmasta: ohjelmaneuvosto eli hänen mukaansa ylhäisessä yksinäisyydessään, eikä sieltä tullut raportteja ohjelmantekijöille.⁴⁴

⁴⁰ Nyberg, haastattelu 12.9.1985. Valtion tiedotustoiminnasta Yleisradiossa ks. Vihavainen 1996, 132–196.

⁴¹ Lohikoski, haastattelu 2.6.1983; Lohikoski 1993, 142; Suomi 1951, 279.

⁴² Vihavainen 1996, 280–81.

⁴³ On 1/1934; ks. lisää Soramäki 2022, 58; Suomi 1951, 183–185.

⁴⁴ Salovaara, haastattelu 15.2.1983.

Ohjelmamäärä radiossa kasvoi sodan aiheuttaman sähkösäätelyn päätyttyä 1950.⁴⁵ Yleisradio alkoi laajentaa lähetysasemaverkkoaan ula-asemilla, mikä mahdollisti rinnakkaisohjelman lähettämisen syksystä 1960. Ula-asemaverkoston tihentämisurakka oli vihdoin valmiina 1965 ja koko maassa oli kuultavissa kaksi ula-ohjelmaa. Ohjelma-aika kasvoi nopeasti, lähes tuplaantui 1963, jolloin lähetystunteja täytettiin *Sävelradion* äänilevyohjelmilla. Esimerkiksi 1964 *Sävelradio*-ohjelmat täyttivät suomenkielisestä yleisohjelmasta lähes kolmasosan.⁴⁶

Rinnakkaisohjelman myötä valinnanvara kasvoi, ja ohjelmajohtaja Jussi Koskiluoman tavoitteena olikin tarjota ohjelmaa kahdelle erilaiselle makusuunnalle: taidetta ja kulttuuriesseitä suosivalle sekä erilaisista selostuksista, kansantajuisesta tiedosta, urheilusta ja ajanvietteestä pitävälle. Rinnakkaisohjelmassa yleisölle tarjottiin valinnan mahdollisuutta esimerkiksi esitelmän ja sinfoniakonsertin välillä tai iltahartauden ja nykymusiikin kuuntelemisen välillä 1964. Erilaisten ohjelmien lomittaisuuden sijaan Koskiluoma kannatti rinnakkaisuuteen pyrkimistä, jolloin oman makusuunnan mukainen ohjelma ei vaihtunut äkillisesti poikkeavaan ohjelmaan.⁴⁷ Koskiluoma piti tiukasti otteessaan ohjelmajoittelua. Hän omakätisesti hoiti viikoittaisen ohjelman valmistelun, johon muut eivät saaneet puuttua. Näin tapahtui jopa sairaalavuoteelta, jonka vierelle sairastunut Koskiluoma kutsui ohjelmapäälliköt ohjelmaviikon kokoamista varten.⁴⁸

Laajentuva Yleisradio ja sen ohjelmisto vaati johtamisen ja ohjelmistosuunnittelun kehittämistä. Yleisradion kasvuun vaikuttivat tv-toiminnan aloittaminen 1957 Suomen Televisiona ja edelleen teekkarien Tesvision ostaminen 1964.⁴⁹ Tesvision oston myötä Yleisradiolle tuli kaksi tv-kanavaa ja ohjelmajaksikköjen kesken alettiin hakea yhteistyösuhdetta katsojien reagoitua ohjelmien sijoittelussa sattuneisiin päällekkäisyyksiin. Kummallekin kanavalle luotiin oma viikoittainen ohjelmajaksikkönsä, jossa eri illoilla oli erilainen luonne.⁵⁰ Television ohjelma-aikaa oli kuitenkin 1960-luvulla edelleen niukasti, virityskuvaa lähetettiin puolet lähetysajasta. Ulkomaisten ohjelmien varaan pohjautuneen ohjelmiston rinnalle saatiin omavalmisteista ohjelmaa yhä enemmän 1960-luvun alkuvuosina: 1963 viidennes ohjelmista oli Yleisradion itse tekemää suoraa lähetystä. Ohjelmapäivät koostuivat Koulu-tv-lähetyksistä, uutisista, lastenohjelmista, ulkomaisista hankinnoista ja verkkovuokralaisena toimineen MTV:n ohjelmista. Televisioteatterin näytelmäpäivä

⁴⁵ Nukari & Ruohomaa 1992, 27.

⁴⁶ OPO 1964.

⁴⁷ Salokangas 1996, 30–34.

⁴⁸ Routasuo, haastattelu 10.7.1984.

⁴⁹ Salokangas 1996, 21–24.

⁵⁰ Tk 1965, 62.

oli keskiviikko kahdesti kuukaudessa, ja lauantaisin viihdytti Niilo Tarvajärven juontama *Palapeli* (1958–1963). Lisäksi välitettiin kansainvälisen ohjelmavaihdon kautta Eurovision, Pohjoisvision ja Intervision ohjelmia.⁵¹

Ohjelmanumeroita oli niukasti ja harvakseltaan, eikä ohjelmisto ollut vielä laajasti sarjoittunut. Sarjamuoto oli kuitenkin jo varhain keskeinen ohjelmistoa vakiinnuttanut ja jatkuvuutta luonut ohjelmointistrategia, joka oli omaksuttu kirjallisuudesta radioon ja radiosta televisioon.⁵² Radiossa ohjelmiston kokonaisuudesta musiikki muodosti yli puolet. Suuressa roolissa olivat myös sivistävät puheohjelmat, joihin kuuluivat esitelmät, pakinat, haastattelut, keskustelut, katsaukset, opetusohjelmat ja kirjallista kulttuuria vaalivat mietelauseet, kuunnelmat, luenta, lausunta sekä kuulokuvat. Ne muodostivat noin viidenneksen ohjelmistosta. Ohjelmanumeroiden kaudella siirryttiin yhdestä radiokanavasta uuteen mediaan Suomen Television aloittaessa säännölliset lähetykset 1958. Television ohjelmisto rakentui eri tavoin kuin radiossa ajankohtaisuuden ja ulkomaisten sarjafilmiä hallitessa alkuvuosien lähetyksiä. Televisio alkoi vakiinnuttaa omaa ohjelmarunkoaan kahdelle kanavalle.⁵³ Vähäisestä lähetyksajasta huolimatta Yleisradio loi kuitenkin jo alusta alkaen kansallista rytmiä ankkuroidessaan lähetyksiä aikamerkeillä ja ohjelmapaikoilla.

Koordinaation kausi 1967–1989/1992

1960-luvun lopulla ohjelma- ja kanavamäärät olivat kasvaneet niin radiossa kuin televisiossakin. Kasvaneessa yhtiössä ohjelmanteko erkaantui ohjelmistosuunnittelusta eri henkilöille. Yleisradio käynnisti ohjelmatoiminnan koordinaation 1967. Työnjakoa ja yhteistyötä tuotantoyksiköiden, lähetyksverkkojen sekä radion ja television välillä haluttiin parantaa. Yleisradioon palkattiin ensimmäinen ohjelmatoiminnan koordinaattori, Pertti Hemánus, joka aivan aluksi perehtyi suurten tv-maiden, Englannin ja Länsi-Saksan, koordinaatio-ongelmien ratkaisuihin. Koordinaattorin tueksi perustettiin koordinaatiotoimikunta, jossa oli edustus Televisio-ohjelma 1:stä ja 2:sta sekä Mainos-TV:stä. Koordinaation tärkeimpiä päämääriä olivat perustelemattomien aihepällekkäisyyksien välttäminen sekä vaihtoehtotarjonnan turvaaminen. Ohjelmakausista alettiin ennen ohjelmakautta laatia erityinen ajoituskaavio, joka rakentui niin sanotulle kontrastiperiaatteelle: television ykkös- ja kakkosverkossa tuli esittää samaan aikaan erityyppisiä ohjelmia. Suomen- ja ruotsinkielisten tv-

⁵¹ OPO 1960–1966; Tk 1963, 60–70.

⁵² Keinonen 2011a, 35–37.

⁵³ Keinonen 2011a, 45–46

ohjelmistojen koordinoinnissa lisättiin kummankin suuntaista ohjelmien tekstitystä. Radion ja tv:n välinen koordinaatio perustui sanattomaan sopimukseen siitä, että hyvin samantyyppisiä ohjelmia – esimerkkinä kuunnelmat ja tv-näytelmät – ei esitettäisi samaan aikaan eikä myöskään täysin samanaiheisia ohjelmia.⁵⁴

Syyskautta 1967 juhlittiin ensimmäisenä koordinoituna kautena, jolloin ohjelmia pyrittiin lähettämään samaan aikaan eri kohderyhmille. Kun Televisio-ohjelma 1 lähetti vakavaa ohjelmaa, Televisio-ohjelma 2 -kanavalta tuli kevyttä ohjelmaa.⁵⁵ Marraskuisena torstai-iltana esimerkiksi Televisio-ohjelma 1:n *Kielitelevisio*-opetusohjelman aikaan Televisio-ohjelma 2:lle oli sijoitettu MTV:n viihteellinen sarja *Dick Van Dyke* kello 19.30. Iltaa jatkoi MTV:n *Levyraati*, jonka vastinparina Tv-ohjelma 1:llä nähtiin Ylioppilasteatterin kabaree *Naisia ja ihmisiä*. *Uutiset ja sää* alkoi kello 21.15 molemmilta kanavilta. Televisio-ohjelma 2:n tv-ilta päättyi tähän, ykkönen jatkoi vielä MTV:n sarjaohjelmalla ja elokuvalla.⁵⁶ Koordinaatiolla haluttiin paimentaa yleisöä sivistävän ohjelman pariin ja estää liiallisen viihteen seuraaminen. Kotimaista tuotantoa suojeltiin niin, ettei yhtiöiden kalliita tuotantoja laitettu kilpailemaan keskenään. Yleisradion ja MTV:n ohjelmiston koordinointi hyödytti molempia yhtiöitä, sillä yhteistyöllä saatiin ohjelmapanostuksille paljon katsojia ja siten mainostuloja, joista myös Yleisradio hyötyi MTV:n maksamina maksuina.⁵⁷

Koordinointi liittyi laajempaan suunnitteluideologiaan, joka rantautui Yleisradioon pääjohtaja Eino S. Revon pitkän tähtäyksen suunnitteluryhmän (PTS) muodossa 1967. PTS oli ohjelmistosuunnittelulle merkittävä muutos tähdätessään pitkäjänteiseen strategiseen suunnitteluun tutkittua tietoa hyödyntäen. Sodan jälkeen otettiin käyttöön suunnitteluideologia, jossa tulevaisuutta arvioitiin seuraavaksi viideksi vuodeksi eteenpäin. Suunnitteluideologiaa oli kehitetty sekä Neuvostoliiton suunnittelutaloudessa että lännessä amerikkalaisissa liikkeenjohdon opeissa 1950-luvulla. Jännitteiset suunnitteluajattelun suuntaukset löysivät tiensä Yleisradioon PTS-tutkijoiksi pestatuilta Kaarle Nordenstrengiltä ja professori Yrjö Ahmavaaralta, jotka olivat juuri tavanneet Yhdysvalloissa yleisradioverkkojen tutkimuksen alan kuuluja tutkijoita.⁵⁸ Ohjelmistosuunnittelua tarvittiin, sillä Eino S. Repo totesi, että hänen tullessaan Yleisradioon 1960-luvun puolessavälissä ymmärrys ohjelmapolitiikasta oli päättää, mihin ajankohtaan ohjelmat sijoitetaan.⁵⁹ Uutispäällikkö

⁵⁴ Tk 1967, 50; Vk 168, 96; Tv on 12.5.1967, liite 24.

⁵⁵ Tv on 12.5.1967, liite 30.

⁵⁶ HS 23.11.1967.

⁵⁷ Hellman 1988, 132–133; Kannisto 2015, 47; Lassila 1989, 55.

⁵⁸ Strategisen suunnittelun kehityksestä ks. Kannisto 2018, 82–83. PTS-ryhmästä ja informatiivisesta ohjelmapolitiikasta ks. lisää Salokangas 1996, 167–178. PTS-elimestä Tk 1968, 13–21.

⁵⁹ Repo 1975, 234.

Ralf Fribergin johdolla toimikunta valmisteli puolentoista vuoden aikana Tanskan ja Ruotsin esikuvan mukaan ohjelmatoiminnan säännöstön (OTS), johon kirjattiin yleisradiotoiminnan päätavoitteita ja ohjelmia ja toimittajia säänteleviä käytäntöjä.⁶⁰

PTS-ryhmä käynnisti Yleisradiossa tutkimustiedon pohjalta tehdyn ohjelmistosuunnittelun. PTS-ryhmässä tehtiin ohjelmapoliittisia linjauksia ja tutkimusta; varsinkin yleisöä ja vastaanottoa alettiin tutkia. Revon eron jälkeen 1969 PTS-ryhmä hiljalleen hajosi, koska se oli leimautunut Reporadioon, mutta tutkimustyö jäi Yleisradioon ja tutkimuselin elvytettiin ja sen nimeksi muutettiin suunnittelu- ja tutkimusosasto 1977.⁶¹ Televisio-ohjelma 2:ssa suunnittelutehtävissä 1970-luvun puolivälissä olleen Juhani Wiion mukaan taloudellinen suunnittelu tarkentui vähitellen ja sen merkitys suunnittelussa kasvoi. Budjettisuunnitelmia laadittiin monen vuoden päähän, ja taustaraportit ohjelman linjasta pohdittiin useiksi vuosiksi.⁶²

Koordinaation kaudella radion pisteohjelmia alettiin vähentää sarjaohjelmien tieltä. Radion uutena suunnittelupäällikkönä 1970 aloittanut Alpo Routasuo järjesteli ohjelmistoa paperisella viikkokaaviolla, joka oli kasvanut kokoa Koskiluoman ajoista. Routasuon mukaan monet ohjelmapaikat oli lyöty lukkoon sarjoille ja vakio-ohjelmille, jolloin yksittäisille pisteohjelmille oli haastavampaa löytää paikkoja.⁶³ Sarjamuoto ei tarkoittanut viikoittaisuutta, vaan sarjoja voitiin lähettää kahden viikon välein tai kerran kuukaudessa. Omatuotantoisten draamasarjojen esitysväli oli pitkä, koska tuotantokustannukset olivat korkeat. Näin tuotannon realiteetit ohjasivat sarjallisuuden toteutumista kerrontatapana ja ohjelmasijoittelussa.⁶⁴

Radiossa kuultiin yleisohjelmaa, rinnakkaisohjelmaa ja ruotsinkielistä ohjelmaa aamuarhaisesta lähes puoleenyöhön. Uusintoja oli ohjelmistossa vähän, ohjelmiston aukkokohtat täyttyivät *Sävelradio*-musiikilla.⁶⁵ Rinnakkaiset lähetykset tarjosivat osin samoja kiinnekohtia päivään, kuten Turun tuomiokirkon kellonlyönnit ja mietelauseen kello 12, uutiset, säätiedot ja musiikkia, mutta myös vaihtoehtoja eri kohderyhmille. Yleisohjelmassa lähetettiin *Viihdettä varttuneille* 1976, rinnakkaisohjelmassa tuli kouluradion ohjelmaa ja ruotsinkielisessä ohjelmassa oli viihdemusiikkia aikuisille.⁶⁶ Vuoden 1978 ohjelmakaaviouudistuksessa suunnittelupäällikkö Heikki Peltosen

⁶⁰ Ks. lisää Salokangas 1996, 174–178; Soramäki 2022, 139–145.

⁶¹ Salokangas 1996, 165–169.

⁶² Wiio, haastattelu 2.10.2006.

⁶³ Routasuo, haastattelu 10.7.1984.

⁶⁴ Keinonen 2011a, 38, 49.

⁶⁵ OPO 1970, 1972, 1974, 1976, 1978.

⁶⁶ OPO 1976.

mukaan kanavajaossa korostettiin erilaisia ominaisuuksia: yleisohjelmalle antoivat leimaa toistuvuus ja jatkuvuus ohjelmapäivissä ja -viikoissa, rinnakkaisohjelmaa rakennettiin joustavuuden ja yllätyksellisyyden varaan.⁶⁷ 1980-luvun alussa tehtiin lisää kanavien profilointia, ja opetusohjelmat ja kello 16–18 lähetettävä vakava musiikki siirrettiin yleisohjelmaan.⁶⁸

Ohjelmapaikat aamusta iltaan

Radiossa ohjelma-aika kasvoi kokopäiväiseksi: 1968 radion ohjelmapäivä alkoi kello 6.00 ja kesti yhtenäisenä lähetyksenä kello 0.10 lähetettävään *Maamme*-lauluun asti.⁶⁹ Öistä ohjelmaa alettiin lähettää säännöllisesti vasta 1980-luvulla, kun säännölliset yöradiolähetykset alkoivat 1.6.1987. Radiossa siirtymä ympärivuorokautiseen lähetyvirtaan 1994 katkaisi pitkän jatkumon *Maamme*-laulusta ohjelmapäivän päätöksenä. Jo Yleisradion alkuvuosina *Maamme*-laulua oli esitetty liveinä illan lopuksi. Sotavuosina sillä oli erityisasema ja sitä esitettiin heti uutisten jälkeen. Ohjelmapäivän viimeiseksi numeroksi se siirtyi sodan jälkeen vuoden 1945 alusta, jonka jälkeen se juhlavasti päätti illan ohjelmat puoli vuosisataa. *Maamme*-laulu soitettiin radiossa ohjelman päätteeksi viimeisen kerran 31.5.1994, kun myös Ylen Ykkönen oli aloittamassa seuraavana yönä ympärivuorokautiset lähetykset. Ruotsinkielisellä Riksradiolla laulu kuultiin vielä vuoteen 1995 asti.⁷⁰

Teatterin sopimista aamuun testasi Aamuteatteri-ohjelmapaikka joulukuusta 1975 alkaen. Lyhyillä aamulähetyksillä torstaisin kello 8.30 Radioteatteri lavensi toimintaansa perinteisen kuunnelman ulkopuolelle kokeillen ohjelmapaikalla erilaisia lyhytkuunnelmia. Radioteatterin päällikkö Mirjam Polkunen ja toimittaja Heikki Peltonen kirjoittivat Aamuteatterin avaukseksi hölmöläissarjaa vanhoista kansankertomuksista keskimäärin viisi minuuttia kestäviksi pikakuunnelmiksi.⁷¹ *Helsingin Sanomien* Jukka Kajava kritisoi ahkerasti Aamuteatterin valintoja. Hänestä ohjelmisto olisi pitänyt tehdä iskevämmäksi, vaikkapa satiirisarjaksi, sillä kansatieteen jakaminen aamu-unisiin korviin ei hänestä toiminut.⁷² Kajava kiittelikin Aamuteatterissa myöhemmin lähetettyä Solja Kievarin sovittamaa ja Ilkka Kylävaaran ohjaamaa Mark Twainin *Matkakirjeitä maasta* -

⁶⁷ Vk 1977–78, 19–20.

⁶⁸ Kempainen 2001, 147.

⁶⁹ OPO 1968.

⁷⁰ Kirjastot.fi 2014; OPO 1926–1994.

⁷¹ ”Aamuteatteri aloittaa”. *HS* 4.12.1975; Mirjam Polkunen, ”Aamuteatterin tarpeesta”. *HS* 19.2.1976.

⁷² Jukka Kajava, ”Hölmöläiset tulivat”. *HS* 5.12.1975; Jukka Kajava, ”Taide vai kekseliäisyys?”. *HS* 17.9.1976, Jukka Kajava, ”Novelli Aamuteatterissa”. *HS* 11.3.1977.

kuunnelmaa aamuun sopivasta satiirista, huumorista ja ”kirpeistä ajatusvirikkeistä”.⁷³ Kritiikeissä toistui aamun ohjelmapaikan hankaluus töissä käyville kuuntelijoille. Ohjelmapaikka vaihtuikin myöhemmäksi, ja kuunnelmat saivat uusintoja sunnuntaisin. 1980-luvun mittaan lähetykset harvenivat viikoittaisesta, mutta edelleen lähetettiin perjantaiamuina pienkuunnelmaa. Esimerkiksi keväällä 1982 kevätarjan teemana oli suomalainen mies mieskirjailijan kuvaamana ja syksyllä 1984 naisten tuntojen ja kokemusten kuvaukset.⁷⁴ Perjantain Aamuteatteri-ohjelmapaikka jäi pois syksyllä 1988, jolloin samalla paikalla aloitti *Kirjakanava*. Aamuihin soviteltiin lyhytteatteria vielä myöhemminkin: syksyllä 1990 Radioteatteri lähetti syyskauden ajan neljästi viikossa aamuisin *Idut*-lyhytteatterisarjaa. Viisiminuuttiset *Idut* vaihtelivat ivallisista hauskoihin lyhytnäytelmiin.⁷⁵

[Kuva: Matkakirjeitä maasta]

Radion lähetyssaikaa kasvatti yksityisten paikallisradioasemien aloittaminen 1985, kun kilpailun myötä Yleisradio laajensi kolmannen verkon valtakunnalliseksi. Kaupallisilla kanavilla musiikkipitoinen ohjelmisto rakennettiin lähetysvirraksi, jossa juontaja enemmänkin johdatteli lähetystä eteenpäin kuin kuulutti ennalta toimitettuja ohjelmia sisään. Ohjelma-ajattelu muuttui 1990-luvulle tultaessa myös Yleisradiossa. Erillisistä ohjelmista kootun radiokanavan rinnalle alkoi nousta lähetysvirtaan perustuva toimintatapa, jossa ohjelmallinen jakso muodostui juontajan mukaan tai koko ohjelmapäivä voitiin mieltää ohjelmakokonaisuudeksi. Radiotutkija Pentti Kemppainen pitää 1970 alkanutta *Tänään iltapäivällä* -ohjelmaa lähetysvirtaradion alkuna Suomessa. Ohjelma yhdisti puhe- ja musiikkiosioita, kolmen minuutin puheen jälkeen soitettiin yksi musiikkikappale. Vuonna 1990 aloitti kolme erilaista työnjakoa noudattavaa kanavaa: kulttuurikanava Ylen Ykkönen, nuorille ja nuorille aikuisille suunnattu populaarikulttuurin kanava Radiomafia sekä uutis- ja ajankohtaiskanava Radio Suomi, joka jakautui myös aluelähetyksiin. Näistä Radiomafia ja Radio Suomi ottivat käyttöön lähetysvirta-ajattelun rotaatiokelloineen ja soittolistoineen.⁷⁶

[Kuva: Tänään iltapäivällä]

⁷³ Jukka Kajava, ”Kulttuurinälkä ympärivuotista”. *HS* 11.7.1976.

⁷⁴ ”Mies miehen silmin”, *US* 30.7.1982; ”Vain kun itkettää”. *US* 28.9.1984

⁷⁵ ”Syksyn idut löytyvät aamuteatterista”. *US* 3.9.1990.

⁷⁶ Kemppainen 2011, 90; Kemppainen 2001, 147–153, 172; Nukari & Ruohomaa 1992, 12–13, 55.

Television puolella elettiin lähetystuntien niukkuutta vielä 1980-luvulle asti. TV2:lta tuli iltaisin vain muutamia tunteja ohjelmaa: 1986 lähetystunteja oli viisi, kello 17.30–23.30, joista osa oli MTV:n lähetyksiä.⁷⁷ Euroopassa television ymmärrettiin kuuluvan iltoihin, koska huomiota vaativana mediana sen katsottiin katkaisevan kotien rutiinit ja sosiaalisen elämän ja lähetystunnit suunniteltiin tämän ajatuksen mukaisesti.⁷⁸ Koska ohjelma-aikaa oli vähän, ohjelmakaavion koettiin kahlitsevan ohjelmantekoa. Radioon verrattuna television ohjelmisto valmisteltiin kausisuunnitelmiksi jo puolikin vuotta etukäteen. Ruotsinkielisen television ohjelmajohtaja Joan Harms tuskaili 1970-luvun alussa, että ohjelmakaavio ja tekniikka hallitsivat ja määräsivät ohjelmien sisältöä. Kuukausia etukäteen suunnittelu kahlitsi ajankohtaisiin aiheisiin tarttumista, kun tekniikkaa koskevat varaukset oli tehtävä niin varhain etukäteen, että suunnitteluvaiheessa ei tiedetty, mitä ohjelma tulee sisältämään tai millainen teknillinen kalusto ja suoritustapa olisi toivottavin.⁷⁹ Kausisuunnitelmia toivottiin ajoissa, jotta niitä voitiin arvioida ohjelmaneuvoissa. Viestintätutkija Jarmo Viljakaisen tulkinnan mukaan ohjelmaneuvoitot – joita enimmillään oli jopa 17 – toimivat koko 1970-luvun ja vielä 1980-luvun alussa tärkeinä viestintäpoliittisina keskustelufoorumina.⁸⁰ Ohjelmaneuvoitosten pöytäkirjoissa 1960-luvulta 1980-luvulle toistuu kuitenkin toive päästä tehokkaammin vaikuttamaan ohjelmasuunnitteluun.⁸¹ Kausisuunnittelusta siirryttiin vuosisuunnitteluun 1977–1978 ohjelmatoiminnan uudistuksessa, jolloin ohjelmistoa alettiin suunnitella entistä varhemmin.⁸²

Vaikka ohjelmakaavio oli jäykkä, tv-ohjelmien koordinoinnissa oli joustoa. Ohjelmapaikat eivät vielä 1980-luvulla olleet täysin vakiintuneet, vaan ohjelma-ajat saattoivat vaihdella ja ohjelmistossa oli täyteenä erilaisia yksittäisiä pikkuohjelmia. Ohjaaja-toimittaja Anja-Maija Leppänen teki 1980-luvulla monia *open-end*-ohjelmia, esimerkiksi *Laulunlyömät* (1979–1987). *Open-end*-ohjelmien pituus saattoi vaihdella, tai osa valmistuneesta ohjelmasta siirrettiin seuraavalle viikolle esitettäväksi. Leppäsen mukaan systeemi oli varsin joustava: *Laulunlyömiä* tehtiin sunnuntai-iltaisin jopa puoleenyöhön, ja hän saattoi soittaa ohjelmasuunnitteluun, jos ohjelmaa olikin tehty tuplasti, jolloin seuraavalle viikolle raivattiin tilaa ohjelmakarttaan. Jos ohjelma loppui liian aikaisin, ohjelma-ajan täytteeksi esitettiin varastoon tehtyä ohjelmaa, esimerkiksi pikkuohjelmaksi taltioitu laulu.⁸³

⁷⁷ OPO 1986.

⁷⁸ Ellis 2001a, 45.

⁷⁹ Vk 1970–1971, 18–26.

⁸⁰ Viljakainen 2004, 142.

⁸¹ Ks. esim. Tv on 6/1967; Tv on 1/1977; radio on 3/1983.

⁸² Koivunen et al. 2024, 44.

⁸³ Leppänen, haastattelu 11.10.2006.

Mediatutkija Mari Pajala kiinnittää huomiota siihen, kuinka kulttuuriohjelmat – musiikkiohjelmat, teatteriohjelmat, elokuvat, sarjafiktiot, dokumentit ja visailuohjelmat sekä taideohjelmat – olivat suurin ohjelmaryhmä ohjelma-ajan perusteella. Kulttuuriohjelmat hallitsivat ohjelmiston yleisilmettä ja kuuluivat itsestäänselvästi television ohjelmatarjontaan kaikille katsojille suunnattuina. Alkuiltaan lastenohjelmien jälkeen sijoitetut historiadokumentit ja taideaiheiset ohjelmat ja sarjat toivat koko perheen luontevasti yleissivistävien aiheiden pariin. Länsimaisen kulttuurin syntysijoja käsittelivät dokumenttisarjat *Ihmiskunnan aamu* (1975), *Ihmisen vaiheet* (1976), *Meidän Eurooppamme* (1976), *Kristikunnan Aasian porteilla* (1978), *Ihmisen määränpää* (1982) ja *Erään moraalin vuosisata* (1982). Perjantai illan viihdeohjelmat – kuten estradiviihdetietokilpailu *Thilia thalia thallallaa* (1982–1985) ja *Viikonlopputelevisio* (1984–1985) – johdattelivat perhettä viikonlopun viettoon. Maanantain myöhäisilta ykkösellä oli varattu televisioteatterille.⁸⁴

Tekniikan kehittyessä saatiin tarkempaa tutkimustietoa yleisöstä. Suunnittelupäällikkö Sirkka Minkkinen mietti 1980-luvun puolivälin jälkeen television katsojamittareiden ja ajankäyttötutkimuksen tietojen pohjalta, mihin aikaan minkäkin tyyppistä ohjelmaa kannattaisi sijoittaa ja minkälaisille ryhmille. Suomessa otettiin 1987 käyttöön kaikkien kanavien, siis myös Kolmostelevisio, yhteinen Finnpanelin sähköinen tv-mittaritutkimus, jonka perusaineistosta voitiin tietokoneella yhdistää erilaisia demografiamuuttujia, kuten katsojien ikä, asuinpaikka, sukupuoli, tulotaso ja sosiaaliryhmä. MTV:llä mainosmyynnissä demografiamuuttujia hyödynnettiin kohderyhmämarkkinoinnissa, mutta myös Yleisradiossa ohjelmantekijät olivat kiinnostuneita saamaan välitöntä määrällistä palautetta ohjelmien katsojista eli siitä, ketkä katsoivat minkäkin tyyppistä ohjelmaa. Ohjelmien sijoitusta ja koordinaatiota pystyttiin näin parantamaan. Vallankin alkuvaiheessa, kun oli vain pari kanavaa, ihmiset reagoivat nopeasti, jos ohjelmat kilpailivat keskenään, koska katsojilla ei ollut tallennusvälineitä käytössään. Yhtiössä jo 20 vuotta työskennellyt Minkkinen koki, että Yleisradio siirtyi nyrkkipajasta suunnitelmallisempaan työtapaan 1980-luvun lopulla. Tällöin jouduttiin miettimään tuotantovälineiden tehokkaampaa käyttöä, jotta ehdittiin tehdä ohjelma, jonka sijoittelu oli jo lyöty lukkoon. Ohjelmantekijät kamppailivat parhaista lähetysajoista, jokainen halusi ohjelmansa mahdollisimman hyvälle paikalle eli uutisten lähelle, mieluiten *Urheiluruudun* jälkeen alkavalle ohjelmapaikalle.⁸⁵

⁸⁴ Koivunen et al. 2024, 39–42.

⁸⁵ Kannisto 2016, 258–259; Minkkinen, haastattelu 27.10.2009.

Yleisradion ohjelmajoittelua televisiossa 1988–1996 tutkinut Heikki Hellman havaitsi, että ohjelmakaaviot standardisoituivat 1990-luvulle tultaessa, vaikka ohjelmisto itsessään ei muuttunut merkittävästi.⁸⁶ Strateginen ohjelmajoittelu synnytti hierarkioita ohjelmatyyppien ja -paikkojen sekä kohderyhmien välille. Prime time eli paras katseluaika määrittyi 1980-luvulla suurta yleisöä tavoittelevan ja saavuttavan ohjelman paikaksi, Yleisradion määrittelyssä kello 19 ja 22 välille. Suurta yleisöä tavoittelevan prime timen tarjonnasta kulttuuri- ja opetusohjelmisto siirrettiin vähitellen vähemmän tärkeille ohjelmapaikoille. Dokumentit, elokuvat ja ajankohtaisohjelmat säilyivät prime timessä. Viihteen keskinäisessä hierarkiassa televisioiteatteri ja musiikkiohjelmat saivat antaa parhailla ohjelmapaikoilla tilaa virtaviivaisemmalle ohjelmistolle, kuten sarjafilmeille ja elokuville.⁸⁷ Pitkäkestoisia sarjoja alettiin tuottaa ulkomaisen esimerkin mukaan. TV2 perusti draamayksikön 1987 runsaamman ja tehokkaamman tv-viihteen tuotantoon. Etenkin kanavauudistuksen jälkeen draamat olivat TV2:n ohjelmistossa tärkeä keino legitimoida sen omaa olemassaolo ja kilpailla katsojista. Tutkija Iris Ruohon mukaan *Metsoloiden* (TV2, 1993, 1995, 1996) menestyksellä keskiviikkojen prime timessä oli suuri merkitys kanavalle.⁸⁸

Koordinaation kaudella eri tv-kanavien ohjelmistoa suunniteltiin kokonaisuutena kilpailua välttämättä. Yhtiöt noudattivat työnjakoa erilaisen tv-ohjelman lähettämisessä: Yleisradion prime time korosti asiatyypistä ohjelmistoa MTV:n keskittyessä viihteellisempään tarjontaan.⁸⁹ MTV sai käyttöönsä prime time -lähetyksiaikaa, sillä parhaan katseluajan mainostulot hyödyttivät myös Yleisradiota isompina verkkovuokrina. MTV:n lauantaiviihde vakiintui alku- ja loppuillan, jolloin lähetettiin muun muassa *Lauantaitansseja* (1970–1987) ja sketsisarjoja, erityisesti Pertsan Reposen käsikirjoittamia, kuten *Soitinmenot* (MTV, 1985–1987).⁹⁰ Yleisradio ei kilpaillut MTV:n tuotantojen kanssa, vaan esimerkiksi *Soitinmenojen* vaihtoehtona toisella kanavalla nähtiin saksalainen rikossarja *Kettu* (1977–).⁹¹ Koordinaation kaudella keskustelua tv-toiminnasta käytiin kansallisessa kontekstissa. Kansallisen television arvo oli korkealla kansainvälisen satelliitti- ja kaapeli-tv:n tuoman kilpailun uhan edessä, ja kansallista ohjelmatoimintaa puolustettiin kansainvälistä uhkaa vastaan.⁹² Yleisradion ja MTV:n välisessä perussopimuksessa 1989 todettiin,

⁸⁶ Hellman 1999.

⁸⁷ Ks. tarkemmin Hellman & Sauri 1988, 62–65; OPO 1980–1992.

⁸⁸ Ruoho 2001, 101–102.

⁸⁹ Hellman & Sauri 1989, 34–38; Silvo, haastattelu 5.6.2023.

⁹⁰ Kannisto 2015, 47–63.

⁹¹ OVO 1987.

⁹² Kannisto 2018, 58.

että kolmannen verkon ohjelmiston tuli täydentää Yleisradion tv-toimintaa ja tukea kansallista ohjelmatuotantoa.⁹³

Kaavio- ja kanavajohtamisen kausi 1990/1993–2011

Kilpailu alkoi muuttaa mediaympäristöä 1990-luvulla. Koordinaation kaudella Yleisradio oli ollut muiden julkisen palvelun yhtiöiden tapaan lähetyskeskeinen, mutta ohjelmistosuunnittelussa alettiin siirtyä yhä enenevässä määrin yleisölähtöisyyteen 1990-luvun kanavauudistuksen myötä. Katsoja- ja kuuntelijalukujen merkitys kasvoi. Ohjelmamäärä lisääntyi huomattavasti, kun tarvittiin lisää ohjelmaa täyttämään MTV:n ohjelmiston jättämät aukot MTV:n saatua oman kanavan.

Kaaviosuunnittelua oli mahdollista tehdä uudella tavalla horisontaalisesti eli lähettää eri päivinä samankaltaista ohjelmaa tai sarjaa samaan aikaan, kun käytössä oli koko kanava ilman MTV:n ohjelmapaikkoja. Ohjelma-aikaa televisiossa lisäsi Ylen *Aamu-tv:n* aloittaminen 3.3.1997.

Mediatutkija John Ellis liittää ohjelmistosijoittelun kehittymisen nimenomaan kysyntälähtöisen (*on demand*) television symboliksi, ja myös viestintätutkija Taisto Hujasen mukaan 1990-luvulla Yleisradiossa siirryttiin ohjelmien suunnittelusta ohjelmiston suunnitteluun ja kaaviojohtamiseen. Kilpailutilanne korosti sijoittelun merkitystä kanavilla.⁹⁴

Uudenlainen kilpailu kaupallisten mediayhtiöiden kanssa pakotti Yleisradionkin profiloimaan kanaviaan radiossa ja televisiossa. Radiossa vuoden 1990 kanavauudistuksessa pyrittiin kohdeyleisöjen tavoittamiseen. Kyseessä oli radion suurin kanavauudistus sitten radiotoiminnan alkamisen. Ylen ykkösverkosta tehtiin klassisen musiikin ja kulttuuriohjelmien kanava Ylen Ykkönen, kakkosverkosta tuli Radiomafia – populaarikulttuurin kanava nuorille aikuisille – ja kolmosverkosta uutis-, ajankohtais- ja aluelähetysten kanava Radio Suomi. Neljäs verkko, Riksradiation, säilyi ruotsinkielisenä täyden palvelun kanavana.⁹⁵ Yleisradion tutkijan Erja Ruohomaan ja radion suunnittelupäällikön Matti Nukarin selvityksessä 1990-luvun radiouudistus merkitsi kanavaprofilointiin siirtymisen lisäksi lähetysvirran läpimurtoa. He hahmottivat uutta tapaa lähestyä radio-ohjelmistoa tutkimusraportissaan *Ohjelmien summasta lähetysvirtaan* (1992). Ohjelmien sijoittelusta siirryttiin yhden pitkän lähetysten osien rytmittämiseen ohjelmajatkumon

⁹³ *Perussopimus* 29.5.1989. Oy Yleisradio Ab ja MTV Oy, 2. Pienpainatekokoelma, Turun yliopiston kirjasto.

⁹⁴ Ellis 2000a; Hellman 1999, 390; Hujanen 2002, 10, 19, 24.

⁹⁵ Sauri 1997, 41.

sisällä, eli lineaarisesta aikakäsitteestä kelloajatteluun, jossa tunti jaettiin neljänneksiin, joissa toistettiin samaa tuotantokuviota aina uudelleen.⁹⁶

Maakunnalliset radiolähetykset käynnistyivät 1990-luvun taitteessa. Mukana oli kaikkiaan parikymmentä toimitusta eri puolilla maata, ja maakuntien ohjelma-aika lisääntyi huomattavasti. Valtakunnallisten ja maakunnallisten lähetysten lomittaminen sujuvaksi ohjelmavirraksi ja kaavioksi oli haaste. Ohjelmapäällikkö Heikki Vuohelainen luonnehti ohjelmiston sekunnin tarkan aikataulun luomista palapeliksi. Maakuntaradion lähetyksille oli varattu aikaa aamulla, keskipäivällä ja iltapäivällä, kun taas ilta seitsemän jälkeen oli varattu valtakunnallisille lähetyksille.⁹⁷

Kanavauudistus mahdollisti Yle Saamen Radion irrottamisen omaksi itsenäiseksi radiokanavakseen marraskuussa 1991. Aluepäällikkö Juhani Nousuniemen mukaan kanavauudistus toi täyden toiminnallisen itsenäisyyden Saamen radiolle, kun lähetysaikoja ei tarvinnut enää sovitella. Edeltävinä vuosikymmeninä saamenkielisiä ohjelmia oli sovitettu valtakunnalliselle kanavalle, jolloin valituksia erikielisestä ”pompusta” ohjelmavirrassa tuli sekä suomen- että saamenkielisiltä. Lähetysaika kaksinkertaistui neljään tuntiin päivässä heti 1991, ja 1997 viikoittainen lähetysaika oli 38 tuntia. Pidempi lähetysaika mahdollisti musiikin osuuden lisäämisen ja muun muassa oman *Äittäš*-kulttuuriohjelman tekemisen.⁹⁸

Radion kanavauudistusta ei leimannut vielä talouden kiristyminen, Olli Alhon mukaan ohjelmantekoon riitti edelleen rahaa 1990.⁹⁹ Tilanne ehti muuttua television vuoden 1993 kanavauudistukseen mennessä lamakauden vyöryessä Suomeen. Ensimmäisten kanavauudistussuunnitelmien aikaan taloustilanne oli vielä hyvä. Sirkka Minkkinen kertoo, että MTV:n ohjelmien poistuttua oli tuhat tuntia ohjelmaa täytettävänä, mutta lama supisti uudistukseen varatut rahat, ja oli pakko tehdä edullisempaa ohjelmaa. Halvempien ohjelmatyyppien kehittäminen vaikutti ohjelmiston vahvempaan sarjoittumiseen, halvemmaksi tuotannoksi syntyivät esimerkiksi kausisarjat kevääseen¹⁰⁰

⁹⁶ Nukari & Ruohomaa 1992, 57–62.

⁹⁷ Ylioja 2020; OVO 1997; OPO 1990–1998.

⁹⁸ Lehtola 1997, 100–113.

⁹⁹ Alho, haastattelu 9.3.2023.

¹⁰⁰ Minkkinen, haastattelu 27.10.2009; *40 vuotta tv-kuvauksen historiaa 1957–1999*, osa 4, 2001.

Televisiossa kanavat alkoivat kilpailla kaaviosuunnittelulla. Tavoitteena oli *flow* eli sujuva ohjelmavirta pitkittäissuunnittelulla. Kun katsoja istahtaa ruudun ääreen, pitkittäissuunnittelun ajatuksen mukaan hän viihtyy samalla kanavalla kaavion ja sen ohjelmapaikkojen muodostaessa järkeviä siirtymiä ohjelmasta toiseen. Televisiossa ohjelmilla kilpailtiin, mutta ohjelmasijoittelussa Yleisradion ja MTV:n yhteistyö jatkui jossain määrin kanavauudistuksen jälkeenkin. Heikki Hellmanin mukaan aggressiivista vastaohjelmointia harjoitettiin vain joidenkin ohjelmien kohdalla 1990-luvulla, pääosin ohjelmia edelleen sijoiteltiin eri kanavilla toisia täydentämään. Tosin TV2 kapinoi toissijaista asemaa vastaan ja haastoi TV1:n tarjontaa esimerkiksi keskiviikkoiltaisain tarjoamalla kotimaista ja ulkomaista draamaa sekä dokumentteja, kun TV1 lähetti uutisia ja ajankohtaisohjelmia.¹⁰¹ Julkaisujohtaja Ismo Silvon mukaan koordinaatio murtui vasta 1990-luvun lopulla, kun kaavioajattelussa mietittiin yleisöjen palvelua oman kanavan näkökulmasta eikä enää keskitytty rinnakkaisuuteen muiden kanavien kanssa. Digitaalisten tv-kanavien aloitettua koordinaatio ei lisääntyneiden kanavien myötä ollut enää edes mahdollista, vaan digisiirtymä oli siirtymä kysyntälähtöisyyteen.¹⁰²

Televisiossa viikonlopun viihde oli kuulunut koordinaation kaudella työnjaossa MTV:lle, joten kanavauudistuksen jälkeen 1993 kanavalle jäi isoja aukkoja, joihin täytyi tuottaa uutta viikonloppuviihdettä. TV1:n viihdestrategiaksi tuli rakentaa lauantai-illasta asiaviihteen näyteikkuna *Iltalypsyn* (1993–2001) ja *Uutisvuodon* (1998–2018) johdolla. Alkuillan vakiintuneena osana oli suosittu luonto-ohjelma *Avara luonto* (TV1, 1984–). TV2:n viihdestrategiaksi tuli keskittyä musiikkiin ja MTV:lle kuuluneeseen populaariviihteeseen, minkä lisäksi TV2:n viikonlopuissa painottui urheilu. TV2 sijoitti lauantai-iltaan muun muassa keskusteluohjelman *Yhden illan pysäkki* (TV2, 1994–1996), saksalaisia etsiväsarjoja ja myöhäisillan elokuvan.¹⁰³

Tietotekninen kehitys mahdollisti uudenlaisten yleisöluokitusten tekemisen ohjelmasuunnittelun pohjaksi. Finnpanelin lähes reaaliaikaisen sähköisen tv-mittaritutkimuksen avulla saatiin yliyön raportteina tietoja, kuinka paljon ja millaisia katsojia ohjelmilla oli ollut.¹⁰⁴ Kanavauudistuksen jälkeen katsojaluvut kertoivat karua sanomaa: joillakin ohjelmapaikoilla yleisö oli kadonnut MTV:n matkaan. TV1:n suunnittelupäällikkö Sirkka Minkkinen joutui toteamaan, että päivittäissaippuasarja

¹⁰¹ Hellman 1999, 389–406; Ks. myös *Televisiouudistustyöryhmän raportti 28.1.1992*. Mappi TV2, TV uudistus 1990–1993. Raportit. Ohjelmapäällikkö Arto Hoffrén. TV2:n arkisto, Mediapolis, Yle arkisto; Kannisto 2018, 67–68.

¹⁰² Silvo, haastattelu 5.6.2023.

¹⁰³ Hellman 1999, 389, 393–394; Hujanen 2002, 19; Kannisto 2015, 50; Palokangas 2007, 350–352; OVO 1997, 2007, 2017.

¹⁰⁴ Kannisto 2016, 258–259.

Kauniit ja rohkeat sai huikeat katsojaluvut, kun taas Yleisradion kanavilla ohjelmavirta-ajattelu oli epäonnistunut. *Kauniit ja rohkeat* oli aloittanut ja lyönyt läpi jo Kolmostelevisiion puolella 1992, ja se siirtyi MTV3-kanavalle. Saippuasarja tuli joka arki-ilta samaan aikaan ja keräsi suuren uskollisen yleisön. Kaavion rakentaminen yhtenäiseksi kanavan ohjelmavirraksi oli hidas prosessi. Yleisradio oli kanavauudistuksessa hävinnyt MTV:lle kamppailussa ohjelmapaikkojen katsojaluvuissa, joten se joutui tekemään useita korjausliikkeitä ohjelmakaavioon.¹⁰⁵

TV1:n fiktion ohjelmapäällikkö Kari Kyrönseppä lähti rakentamaan pidempiä jatkumoitte kotimaisen draaman ohjelmasijoitteluun. Vielä 1990-luvun alussa ohjelmakaavioon laitettiin ohjelmia niiden pituuden mukaan sopiviin aukkoihin, ja kaavio saattoi muuttua neljästä viiteen kertaa vuoden aikana. Kyrönseppä kehitti mallin, jossa ohjelmapaikat nähtiin useamman vuoden putkina. Kotimaisen draaman ohjelmapaikka oli vaihdellut eri iltoina, mutta Kyrönseppä vakioi draamapaikan maanantai-iltaan *A-studion* jälkeen katsojien helpommin löydettäväksi. Kotikatsomon menestys syntyi jatkuvuudesta: keväällä esitettiin kausisarja, kesällä uusintoja ja syksyllä pisteohjelmia, ja draamaa tuli TV1:n maanantai-illassa ympäri vuoden. Kyrönseppän mukaan lama-aikaan kävi selväksi, ettei pelkillä pisteohjelmilla ollut varaa täyttää ohjelmavuotta. Silloin alettiin tehdä laadukasta sarjadraamaa kausisarjana, ja 12-osaisella sarjalla sai katettua kevään ohjelmiston. *Kovaa maata* (TV1, 1994–1995, 1997) oli ensimmäinen kausisarja. Kevään kausisarjat tavoittivat erilaisen yleisön kuin pistedraamat, ja uusi yleisö löysi myös syksyn pisteohjelmat. *Kotikatu* (TV1, 1995–2012) puolestaan rakennettiin torstaihin.¹⁰⁶ Vuoden 1997 vuosikertomuksen mukaan *Kotikatu* veti TV1-kanavalle uutta yleisöä, joka sitten löysi Kotikatsomosta *Vuoroin vieraisissa* -kausisarjan, seurasi ensilähetyksen veroisesti kesällä uusintana esitettyjä *Kovaa maata*- ja *Ilman kavaluutta* -sarjoja sekä kokoontui ennätysellisen runsaana syksyn teosten äärelle.¹⁰⁷

Kesäkausi oli pitkään ollut aikaa, johon ohjelmistossa panostettiin vähiten ja jolloin lähetettiin paljon uusintoja, mutta Yleisradio muutti ajatteluaan 2000-luvulla. Jo Yleisradion varhaisvaiheessa vuosi oli jaettu kolmeen osaan, kevät-, kesä- ja syyskauteen. Kausilla oli omat ominaispiirteensä: 1926 syyskesä hahmotettiin taiteellisempien ohjelmien ajaksi, kun taas kevät nähtiin otollisena aikana opetuksellisemmille ohjelmille. Kesäkausi oli erotettu muusta ohjelmavuodesta ja omistettu

¹⁰⁵ Minkkinen, haastattelu 27.10.2009; Hellman 1999, 392.

¹⁰⁶ Kyrönseppä, haastattelu 10.4.2024.

¹⁰⁷ Vk 1997, 34.

yksinomaan uutisille ja musiikille.¹⁰⁸ Kausien ominaispiirteet vaikuttivat pitkään. Kesäisin oli usein töissä kesätoimittajia ja tehtiin kevyempää ohjelmaa ympäri Suomea kiertäen. Esimerkiksi *Kesäkakkosessa* kuvattiin ohjelmaa Humppafestivaaleista Lappeenrannasta ja Pori Jazzista kesällä 1978, ja kesällä 1979 kiertue kurvasi muun muassa Ilmajoen musiikkijuhlille, Hyvinkään Harmonikkaviikoille ja Nilsiään Vitsivestivaaleille.¹⁰⁹ TV2 jatkoi kesäohjelmistoa 1990-luvulla musiikkipainotteisesti tanssilavaohjelmalla *Kesäillan valssi* (TV2, 1996–2011) ja yhteislauluohjelmalla *Tammerkosken sillalla* (TV2, 1995–2008).

Pitkään vallinnut ajatus siitä, että yleisö ei kuuntele radiota tai katsele televisiota kesällä, alkoi murtua 2000-luvulla. Tuolloin kesäkauteen alettiin panostamaan, kun yleisötutkimuksen pohjalta ymmärrettiin, että ihmiset katsoivat televisiota kesälläkin, varsinkin sateisina päivinä. Ohjelmajohtaja Ismo Silvon mukaan kaupalliset kanavat eivät satsanneet kesän ohjelmistoon, joten siitä tuli Yleisradion paikka. Kesän ohjelmistoon kuuluviin suuriin urheilutapahtumiin alettiin kehittää ennako- ja jälkiohjelmaa 2000-luvulla. Lisäksi kesälle suunniteltiin yhdessä Ylen Ykkösen kanssa teemoja, kuten Yle Teeman elokuvien ympärille.¹¹⁰ Esimerkiksi kesän 2011 suunnitelmiin kuului Dokumenttiprojektin sotateema ja *Heartmixin* (TV2, 1996) uusinnan markkinoiminen lehdissä ja netissä hyödyntäen tosi-tv-sarjan camp-arvoa.¹¹¹

2000-luvun alussa sekä TV1 että TV2 olivat molemmat täyden palvelun kanavia. Molemmilla oli omia ajankohtaisohjelmia ja lastenohjelmia. Kanavista TV1 oli profiloitunut enemmän kaupunkilaiseen, koulutettuun yleisöön ja TV2 suuntasi sisältöään koko Suomeen, koko kansan kanavaksi.¹¹² 2000-luvun alussa TV1:n ohjelmajohtajana toiminut Ismo Silvo lähti TV2:n ohjelmajohtaja Päivi Kärkkäisen kanssa purkamaan kahden täyden palvelun kanavan päällekkäisyyksiä. Se oli hidas työ, koska molemmilla kanavilla oli omat toimituksensa ja vahvat kanavaidentiteettinsä. Ajattelu muuttui vasta Yle Areenan myötä, kun ohjelmistoa alettiin mieltämään kokonaistarjonnan kautta ja täyden palvelun ajatuksesta alettiin luopua kanavatasolla.¹¹³

Vakiintuneiden kaaviopaikkojen rakentaminen ja brändääminen jatkui 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen. 1990-luvulla kehittyi tv-kanavien bränditietoisuus ja pitkään jatkuneet sarjat

¹⁰⁸ Jk 8/1926, vk 1929.

¹⁰⁹ Mapit: *Kesäkakkonen v. 1978* ja *Kesäkakkonen v. 1979*, TV2:n arkisto, Mediapolis, Yle arkisto.

¹¹⁰ Silvo, haastattelu 5.6.2023.

¹¹¹ Kanavakokouksen muistio 10.2.2011. Mappi Yle TV2, Kanavakokoukset ja laajennetut kanavakokoukset 2011. TV2:n arkisto, Mediapolis, Yle arkisto.

¹¹² Savinen, haastattelu 26.3.2023; Silvo, haastattelu 5.6.2023.

¹¹³ Silvo, haastattelu 5.6.2023.

muodostuivat brändeiksi.¹¹⁴ Brändit nousivat markkinoinnissa yleisestikin tärkeiksi; brändejä voitiin rakentaa niin yrityksille, ohjelmille kuin esiintyville taiteilijoille.¹¹⁵ 2000-luvun alussa rakennettiin brändäämällä uskollisuutta ohjelmapaikoille, kuten Kotikatsomo, jossa esimerkiksi *Tahdon asia* (2005) sai maanantaisin yli miljoona katsojaa. Kanavia brändättiin myös kanavailmeillä. TV2 sai uuden ilmeen lokakuussa 2010, kun viisi vuotta vanha ilme tuli elinkaarensa päähän. Uudella ilmeellä haluttiin puhutella RISC Monitor -asenne- ja arvotutkimuksen määrittelemiä TV2:n ydinkohderyhmiä, ”Mukavuussuomea” ja ”Perinnesuomea”. Kanavailme rakentui katsojien kuvaamien kahdeksan sekunnin kuvien ja musiikin varaan, nuorille ja nuorille aikuisille suunnatut trailerit lyhenivät, ja niiden rytmi nopeutui.¹¹⁶

Kaavio- ja kanavajohtamisen kaudella radiokanavilla korostuivat erilaisten kohderyhmien palveleminen ja uudenlainen kelloajattelu lineaarisen ohjelmajoittelun sijaan. Televisiossa vakiintuivat kaaviot, jotka ohjasivat ohjelmien hankintaa. Itsenäisiltä tuotantoyhtiöiltä tilattiin ohjelmia tietyille ohjelmapaikoille ja ohjelmapaikka määritti ohjelmantekoa.¹¹⁷ Kanavauudistuksen jälkeen kanavat lisäsivät kilpailuaan Yleisradion sisällä ja kaupallisia kanavia vastaan ohjelmajoittelussa, vaikkakin koordinoitua tehtiin edelleen, eikä esimerkiksi TV1:n pääuutisia haastettu voimakkaasti.¹¹⁸ Niiden merkitys kansallisen rytmin antajana oli merkittävä.

Transmedia-suunnittelun kausi 2011–

Ohjelmistosuunnittelussa tapahtui murros 2012, kun yhtiön johtamista yhdistettiin ja kanavien roolia häivytettiin. Ohjelmahankintoja Ylessä hoitaneet tilaajat alkoivat tilata ohjelmia kaikille kanaville, eikä kanavilla ollut enää omia tilaajia. Tanskalainen mediatutkija Hanne Bruun on havainnut saman kehityskulun myös Tanskassa. Ohjelmia ei tilata enää tietylle ohjelmapaikalle, vaan ohjelmille etsitään sopivin julkaisualusta ja -aika.¹¹⁹ Vuonna 2012 strategisiksi tavoitteiksi tulivat tavoitavuuden lisääminen, keskittyminen tiettyihin segmentteihin ja alle 45-vuotiaisiin, verkon asettaminen radio- ja tv-lähetysten edelle ja ohjelmanimikkeiden määrän vähentäminen.¹²⁰

¹¹⁴ Ellis 2000a, 165–167.

¹¹⁵ Puustinen 2008, 38.

¹¹⁶ *TV2 ja uusi ilme 4.10.2010 alkaen*. Mappi TV2, TV uudistus 1990–1993. Raportit. Ohjelmapäällikkö Arto Hoffrén. TV2:n arkisto, Mediapolis, Yle arkisto.

¹¹⁷ Silvo, haastattelu 5.6.2023.

¹¹⁸ Hellman 1999, 398–401.

¹¹⁹ Bruun 2021; Savinen, haastattelu 26.3.2023.

¹²⁰ Mykkänen 2024, 99.

Kaavio- ja kanavakohtaisesta suunnittelusta siirryttiin sisältö- ja kohdeyleisöt edellä menevään suunnitteluun. Moni kaaviostrateginen keino menetti merkitystään – enää ei rakennettu *flow'ta* yhdelle kanavalle. Ohjelmistosuunnittelua ei tehty sen mukaan, että siirrellään yleisöjä ohjelmalta seuraavalle, vaan kanavamäärän ja vaihtoehtoisten sisältöjen lisääntytyä suunniteltiin yksittäisiä pistemäisiä kohtaamispaikkoja. Ohjelmasijoittelua keskeisemmäksi tuli julkaisusuunnittelu, jota vuoden 2012 strategiatavoitteiden mukaisesti alettiin tehdä Yle Areena edellä.¹²¹ Ohjelmisto järjestyi asiakkaiden mieltymysten ja alustan tekemien personointien mukaan.

[KUVA: Yle Areena-näkymä]

Yleisradiossa päätettiin keskittää ohjelmistosuunnittelu ja -sijoittelu ja 2010 perustettiin julkaisutusyksikkö, johon myös kaikkien julkaisukanavien – radio, televisio ja Yle Areena – johtaminen yhdistettiin. Yksikkö suunnitteli Ylen ohjelmatarjonnan kokonaisuuden, profiloit julkaisukanavat sekä koordinoi, tuotti ja hankki television, radion ja internetin sisällöt. Vuoden 2012 kanavauudistuksessa tavoitteena oli ennen kaikkea profiloida ja brändätä TV2:n profiilia nuoremmaksi, jotta Yle tavoittaisi myös alle 45-vuotiaat, jotka olivat luisumassa muihin medioihin ja sosiaalisen median alustoille. Muutaman vuoden aikana TV2:n leimallisemmin yli 45-vuotiaille suunnatut sisällöt siirrettiin TV1:lle. Muiden muassa keskusteluohjelma *Inhimillinen tekijä* (1997–), saksalaiset rikossarjat ja viihteellinen ajankohtaisohjelma *Pressiklubi* (2005–2018) siirtyivät uudentyypin nuorille suunnatun ohjelman tieltä. Nuoria au pareja ja autoharrastajia seuraavat tosi-tv-sarjat *Au pairit* ja *Latela* sekä draamasarja *Syke* tilattiin TV2:n uuden kaaviorakenteen vetonauloiksi.¹²² Ylen ohjelmiston muutosta tutkineen Marjaana Mykkäsen mukaan siirryttäessä Yle-veroon vuodesta 2013 alkaen yhtiö tulkitsi, että kaikkia pitäisi palvella ja nuoremmat sukupolvet olivat jääneet tarjonnassa tappiolla. Asiakkuustutkimuksen yksiköksi 2007 muuttunut tutkimusyksikkö käytti kaupallisten tutkimusyriyten kulutustutkimuksellista yleisötutkimuksta, jossa painottuivat kohderyhmäajattelu ja tavoiteorientoitunut menestysten mittaaminen. Onnistuminen tarkoitti nuorten eli alle 45-vuotiaiden tai 15–29-vuotiaiden tavoittamista sillä perusteella, että näin taattaisiin Ylen yleisöt myös tulevaisuudessa.¹²³

[Kuva: Syke, Latela, Aupairit]

¹²¹ Mykkänen 2024, 99; Savinen, haastattelu 26.3.2023; Vk 2010, 29; Vk 2012, 46.

¹²² Savinen, haastattelu 26.3.2023; Vk 2010, 30–31.

¹²³ Mykkänen 2024, 99.

Monikanavaisen julkaisustrategian mukaista ohjelmistosuunnittelua tehtiin koko Ylen mediaportfolion sisällä. Ensin julkaisusuunnitteluun yhdistettiin tv-kanavat ja Yle Areena 2016, ja vuodesta 2020 samaan yhteisesti johdettuun kokonaissuunnitteluun tuli mukaan myös radio eli audio. Ohjelmistosuunnittelussa keskeiseksi nousivat kanavien brändin mukaisten ohjelmien valinta ja ohjelmistojen kokoaminen laajemmiksi kokonaisuuksiksi, esimerkiksi temaattisiksi paketeiksi, kausiksi tai festivaaleiksi, kuten Yle Teemalla 2011 alkanut elokuvafestivaali.

Ohjelmistosuunnittelua olivat myös kotimaisten hankinta- tai omatuotantoisten ohjelmien julkaisupäätökset, eli millä kanavalla tai kanavilla ohjelma julkaistiin sekä milloin ja missä ohjelmapaikoissa. Julkaisupäätöksiä ja alustojen työnjakoa ohjasi sisältöjen kulutus. 2020-luvun alkupuolella television katsotuimmat ohjelmatyypit olivat urheilu, uutiset ja ajankohtaiset asiaohjelmat, kun taas Yle Arenassa katsotuinta olivat ulkomaiset sarjat ja lastenohjelmat. Osalle uusista sisällöistä mietittiin Ylen sisältöjen suunnittelussa auttavan mediapartneritiimin kanssa erityistä julkaisu- ja markkinointitapaa, jossa sosiaalista mediaa käytettiin ilmiön luomiseen. Tällaisia olivat erityisesti nuorille ja nuorille aikuisille suunnatut ja Yle Areenaan ensisijaisesti suunnitellut sisällöt.¹²⁴

Kun ajallisuus ei enää ollut keskeinen ohjelmistosuunnittelua ohjaava elementti, monia lineaarisen ohjelmistosuunnittelun vakiintuneita ohjelmapaikkoja purettiin tai siirrettiin. Radiossa viisikymmentä vuotta kello 7.50 alkanut aamuhartaus siirrettiin alkamaan kello 6.15 ja uusintana kello 7.15. *Aamuhartaus* tai *Aamuvartio* oli aloittanut päivän jo 1930-luvun puolivälistä 1960-luvun puoleenväliin asti, lukuun ottamatta sota-ajan poikkeusvuosia. 1960-luvun puolivälissä radioaamu varhaistui ja aamu alkoi kuuden uutisilla, jolloin aamurukous tai hartaus vakiintui kello 7.50:n ohjelmapaikalle maaliskuuhun 2018 asti.¹²⁵ Julkaisujohtaja Ismo Silvo perusteli tuolloin siirtopäätöstä osana radio-ohjelmistojen uudistusta, jossa priorisoitiin laadukasta taustoittavaa journalismia. *Ykkösaamu* pidennettiin puolentoista tunnin mittaiseksi, jotta useampi työmatkalainen pääsisi ajankohtaisjournalismin äärelle. Silvon mukaan ohjelmistosijoittelussa tiedostettiin, kuinka ohjelmisto loi jatkuvuutta suomalaiseen kulttuuriin ja arkeen, mutta toisaalta Yle joutui tekemään ratkaisunsa yhä enemmän pirstoutuvien yleisöodotusten keskellä. Hartausohjelman vakiintunut ja varttunut kuulijajoukko saikin tottua uuteen rytmiin tai siirtyä Yle Areenaan.¹²⁶

¹²⁴ Savinen, haastattelu 26.3.2023 ja 12.10.2023.

¹²⁵ Lukuun ottamatta lyhyttä epäonnistunutta kokeilua 1988 aloittaa hartaus jo klo 7.30.

¹²⁶ OPO 1926–2018; Silvo 2018.

Yle tasapainotteli ohjelmasijoittelussa erilaisten ajallisuuksien kanssa. Suoratoistopalveluissa, erityisesti Netflixissä, julkaisutapana oli ”kaikki osat kerralla”, johon myös Yle Areena ryhtyi kehittämään julkaisemistaan. Vaihtoehdoksi tuli ”osa viikossa” -julkaisu, jota muiden muassa HBO Max ja Disney käyttivät uusissa lanseerauksissaan. Ohjelmistosuunnittelua tehtiin Yle Areena edellä, mutta toisaalta 2020-luvulla palattiin myös usean median yhtäaikaiseen julkaisuun, jotta näkyvyys ja löydettävyys paranisivat. Suunnittelupäällikkö Ari Savisen mukaan monimediainen julkaisu vaati aiempaa enemmän koordinaatiota, kun oli sovittava yhteen Yle Areenan tasaisesti viikoittain tapahtuva kokonaisten sarjojen julkaisu ja tv-lähetys-kaavion yksi osa viikossa -rytmitys.¹²⁷

Marjaana Mykkäsen mukaan Ylessä vallitsi toimitusjohtaja Mikael Jungnerin kaudesta lähtien ajatus lineaarisen television vääjäämättömästä kuolemasta, mikä heikensi tv-lähetysten painoarvoa Yle Areenan voitoksi. Toisenlaisiakin ääniä kuului, ja ohjelmistosuunnittelun koettiin painottavan ja suosivan edelleen liikaa tv-lähetystyyppejä. Yle Areenan painottaminen näkyi kuitenkin tiettyjen ohjelmatyyppien vähenemisenä. Esimerkiksi viihdeohjelmien määrä väheni kanavilla vuosien mittaan, koska television tuotteiksi mielletyt kotimaiset viihdeohjelmat eivät enää olleet sisältöpäästösten keskiössä. Samaan aikaan televisiota katsottiin edelleen lähes 2,5 tuntia päivittäin, ja se keräsi suuria yleisöjä, joten television rooli näkyvyyden tuojana ja ilmiön synnyttämisessä oli merkittävä monikanavajulkaisussa. Medioilla on omat vahvuutensa, ja tapahtumallisuuden tuottamisessa radio ja televisio ovat tehokkaimpia. Siksi tapahtumallinen viihde – vaikkapa Uuden Musiikin Kilpailu – julkaistiin lineaarisilla kanavilla. Myös juonnetut musiikkiohjelmat julkaistiin lineaarisesti kanavilla, sillä niitä ei kuunneltu Yle Areenasta, eikä musiikilla pystytty kilpailemaan kaupallisten suoratoistopalveluiden, kuten Spotifyn, kanssa tekijänoikeusmaksujenkaan vuoksi.¹²⁸

Yle Areenassa tarjonta, niin uudet ohjelmat kuin arkistojulkaisutkin, rakentui ohjelmakirjastoksi. Verkossa Yle in tarjonnan määrä oli suurempi kuin koskaan, mutta sisältöjen löytyminen verkon käyttöliittymien kautta oli hankalaa. Yle Areenassa oli vuonna 2022 ohjelmatallenteita 15 492 tuntia, joista osaan pääsi käsiksi algoritmipohjaisten tai kuratoitujen suositusten ja paketoitien kautta ja osaan vain täsmällisillä avainsananoilla. Sisältöjen kokonaisuuden hahmotus ei onnistunut tietorakenteiden vuoksi, esimerkiksi tarvittavia luokituksia puuttui tiedon järjestämiseksi.¹²⁹ Yle Areenasta katsottavista sisällöistä suuri osa oli aiemmin julkaistua tarjontaa, eli Yle Areenassa

¹²⁷ Savinen, haastattelu 26.3.2023.

¹²⁸ Mykkänen 2024, 109–110; Savinen, haastattelu 26.3.2023; Silvo, tiedonanto 18.10.2024.

¹²⁹ Mykkänen 2024, 111.

ajankohtaisuus tai ensilähetykset eivät olleet keskeisiä ohjelmistoa määrittäviä tekijöitä. Sen sijaan kiinnostus aiempien vuosikymmenten sisältöihin kasvoi myös television puolella, jossa toivottiin uusintoja suosituista draamasarjoista, kuten *Kotikatu*, *Metsolat*, *Pirunpelto*, *Syke* ja *Uusi päivä*.¹³⁰

Mediatutkija Jonas Andersson Schwarzin mukaan julkisen palvelun mediayhtiöiden siirtyminen verkkoalustoille ei ole ongelmatonta, koska niiden tavoitavuus ja julkisuuden logiikka ovat erilaisia kuin suuria yleisöjä koonneissa radiossa ja televisiossa. Toisaalta sisältöjen algoritmista profilointia ja kohdentamista voisi personoidun mainonnan sijaan käyttää julkisen palvelun yleisradioyhtiöissä myös proaktiivisesti ja eettisesti, vaikkapa ohjata yleisöä tekemään monipuolisempia mediavalintoja. Myös Hanne Bruunin mukaan suoratoistopalveluissa voitaisiin hyödyntää kuratointia pelkän tekoälyn tekemän personoinnin sijaan sijoittamalla tärkeänä pidettyjä sisältöjä lähemmäksi tai sijoittamalla suosittujen sisältöjen väliin vähemmän suosittua. Kuratoinnissa olisi kyse sisältöjen suosituksista julkisen palvelun arvojen mukaan. Nyt sosiaalisen median ja suoratoistopalveluiden kaupalliset alustat ovat täynnä vinoutumia, ja sisältöjen jakamisen logiikka on viritetty suosimaan tietynlaisia sisältömuotoja. Markkinoita hallitsee muutama pääasiassa Yhdysvalloissa toimiva suuryritys.¹³¹

Yle Areena edellä tehty ohjelmistosuunnittelu on jättänyt joitakin ohjelmatyyppejä katveeseen. Suurin muutos oli ajankohtaisten viikoittaisohjelmien poistaminen ohjelmistosta. Myös viikoittaiset keskusteluohjelmat jäivät vähemmälle. Epälineaarinen ohjelmistosijoittelu ensisijaisti aikaa kestävätkin ohjelmatyypit, jotka voitiin sijoittaa myös tv-kanaville useamman kerran, sekä sisällöt, joilla voitiin tavoittaa nuoria ja nuoria aikuisia.¹³² Lineaarisen ja epälineaarisen sijoittelun synergiaa Tanskassa tutkineen Bruunin mukaan sekä lineaarisilla että epälineaarilla alustoilla menestyivät kotimainen fiktio, tosi-tv-ohjelmat tai -kilpailut ja ihmisläheiset dokumentit, kuten true crime -ohjelmat.¹³³

Myös kulttuuriohjelmat jäivät helposti katveeseen Yle Arenassa ja sitä myötä laajemmin Ylen tarjonnassa. Kansainvälisten suoratoistopalvelujen sisältöjen kanssa kilpaillessa päähuomion saivat draama ja viihde, jolloin asia- ja kulttuuriohjelmat jäivät kamppailussa sivuun pienten yleisöjen ohjelmatyypeinä. Televisiossa kulttuurille oli ollut oma paikkansa – torstai oli pitkään kulttuurille omistettu ohjelmapäivä. TV1:lle tehtiin kulttuuritorstaita, jossa lähetettiin dokumentteja ja

¹³⁰ Savinen, haastattelu 26.3.2023.

¹³¹ Bruun 2020; Andersson Schwarz 2016.

¹³² Savinen, haastattelu 26.3.2023; Silvo, haastattelu 5.6.2023.

¹³³ Savinen, haastattelu 26.3.2023; Bruun 2020.

viikoittaista makasiiniohjelmaa *Valopilkku* (1995–2003). 2000-luvun alun viikoittaisessa tarjonnassa Yleisradion pääkanavilla oli useita kulttuuri- ja taideohjelmia, tiede-, luonto- ja ympäristöohjelmia sekä useita vakituksia dokumentti- ja reportaasiohjelmapaikkoja.

Kulttuuritorstain merkitys väheni Yle Teeman myötä, koska kanava tarjosi kulttuuriohjelmia muinakin iltoina. Kaavioajattelu muuttui. Yleisradiossa ajateltiin, etteivät kulttuurista kiinnostuneet yleisöt halunneet kulttuuriohjelmia vain yhtenä iltana. Yle Teema rakennettiin kulttuurin, opetuksen ja tieteen kanavaksi, joka yhdisteli tarjontaansa oopperaa ja punkia ja rakensi kokonaisuuksia, teemoja ja festivaaleja vastapainona muiden kanavien kaavioiden ja ohjelmistojen sarjoittumiselle. Teema lisäsi pienten yleisöjen ohjelmatarjonnan näkyvyyttä ja monipuolisuutta. Vuoden 2017 kanavapaikan jakaminen Yle Femmin kanssa kuitenkin vähensi merkittävästi Yle Teeman prime time -ohjelma-aikaa. Kanavan ohjelmistosta jätettiin pois opetus ja tiede, sen sijaan Yle Teemaa alettiin brändätä Ylen elokuvakanavana.¹³⁴

Viikonlopun ohjelmistossa näkyi lineaarisen ohjelmajoittelun jatkuvuus. Perjantai oli siirtymää viikonloppuun, jolloin ohjelmiston rakentamisessa yhdistettiin kotimaista viihdettä – kuten TV2:n *Sohvaperunat* (2015–) ja Teeman ulkomainen elokuva – viihteellisempään asiaan, esimerkiksi TV1:n kello 20 ajankohtaispaikka ja kello 21 *Perjantai*-keskusteluohjelma (TV1, 2016–2024). Savisen mukaan kaikki kanavat huomioivat perjantain viihteellisemmin viikonloppuun virittävän moodin oman brändinsä, perustehtävänsä ja katsojien odotusten mukaisesti. Sunnuntai oli Ylen ohjelmajoittelujattelussa jo liukumaa uuteen viikkoon, joten ohjelmistoon sopivat faktapitoisemmat sisällöt. Sunnuntai oli aiemmin elämysten päivä, minkä vuoksi TV1:n pitkään maanantaissa ollut Kotikatsomo-ohjelmapaikka siirrettiin sunnuntaihin.¹³⁵

Ohjelmistosuunnittelulla ja ohjelmajoittelulla yleisöä on voitu Yleisradiossa ohjailta seuraamaan haluttuja sisältöjä julkisen palvelun tehtävän mukaisesti. Siirryttäessä yleisölähtöiseen suunnitteluun ja etenkin epälineaariseen julkaisusuunnitteluun Yle Arenassa ohjailun luonne on muuttunut. Radion ja television kanavien merkitys on vähentynyt, muttei kuten Yleisradiossa ennakoitiin. Niiden merkitys on korostunut tapahtumallisena, hetkessä elävinä medioina. Transmedia-suunnittelun kaudella ohjelmajoittelun rytmitystä on haettu radio- ja tv-lähetysten ja Yle Areenan katalogijulkaisun välimaastosta. Julkisen palvelun mediana tarve myös kuratoidulle sisällölle on säilynyt.¹³⁶

¹³⁴ Mykkänen 2024, 97, 104–105; Savinen, haastattelu 26.3.2023; Silvo, haastattelu 5.6.2023.

¹³⁵ Savinen, haastattelu 26.3.2023.

¹³⁶ Savinen, haastattelu 26.3.2023; Silvo, haastattelu 5.6.2023.

Ruotsinkielisen ohjelmiston sijoittelun murroskohtia

Yleisradiossa ruotsinkielisen ohjelmiston suunnittelu ja sijoittelu on kulkenut omaa polkuaan eri kanavissa, mutta mukailut osin myös suomenkielisen ohjelmistosuunnittelun ja ohjelmasijoittelun kausia. Merkittäviä murroskohtia ovat olleet ruotsinkielisen radio- ja tv-kanavan aloittamiset. Suureksi osaksi ruotsinkielinen ohjelmisto on hakenut paikkaansa ja kamppailut tilasta ohjelmasijoittelullisena haasteena.

Ohjelmanumeroiden kauden alussa radio oli vahvasti kaksikielinen, kuulutuksetkin hoidettiin molemmilla kielillä. Ohjelmisto ei poikennut ruotsinkielisestä esitelmätoiminnasta vastanneen Lars Nybergin mukaan suomalaisesta ohjelmalinjasta, vaan ohjelmanumeroita suunniteltiin samoilla ohjelmatyypeillä ja yhteistyössä suomenkielisten osastojen kanssa.¹³⁷ Ohjelmistosta huomattava osuus oli ruotsinkielistä. Esimerkiksi 1935 ruotsinkielisiä ohjelmanumeroita (pois lukien molemmille kielille yhteiset musiikkinumerot) laskettiin 948, kun suomenkielisiä oli 2 307 ohjelmanumeroa, eli ohjelmista ruotsinkielisiä oli lähes kolmannes.¹³⁸ Ohjelma-aikaa ei voinut jakaa kuulijakunnan prosentuaalisen osuuden mukaan, vaan tärkeät ohjelmatyypit, kuten kouluradio, lastenohjelmat ja hartausohjelmat, lähetettiin molemmilla kielillä. Jumalanpalvelus piti lähettää kokonaan, eikä prosenttiajattelun mukaan vain osaa, jolloin ohjelma-aika molemmilla kielillä oli näissä ohjelmatyypeissä lähellä toisiaan.¹³⁹

Vuonna 1950 ruotsinkielistä ohjelmaa (ilman musiikkia) oli vielä enemmän, hieman yli kolmannes ohjelmistosta. Ohjelmistoa hallitsivat uutiset, jumalanpalvelukset ja esitelmät, kuunnelmia lähetettiin 63 tuntia. Ruotsinkielisiä ohjelmia lähetettiin eri asemilta eri aikoina: tiistaisin ja torstaisin Helsingin asemalta ja perjantaisin Lahdesta. Ruotsinkieliset uutiset, aamuhartaudet ja jumalanpalvelus lähetettiin lisäksi Lahden suuraseman kautta. 1960-luvulla radiossa lähetettiin ruotsinkielistä yleisohjelmaa ja lisäksi ula-lähetyksiä.

Koordinaation kaudella kanavat lisääntyivät. Ruotsinkielinen Radio Mellannyländ aloitti pääkaupunkiseudulla 1.10.1975. Oma ulaverkko 1968 oli tekninen edellytys valtakunnalliselle

¹³⁷ Nyberg, haastattelu 12.9.1985; ks. myös Wiik 1996, 63.

¹³⁸ Tk 1935, 17.

¹³⁹ Zilliacus 1988, 108.

ruotsinkieliselle täyden palvelun kanavalle, mutta käytännössä sillä lähetettiin päivittäin myös suomenkielistä puhe- ja musiikkiohjelmaa, koska ruotsinkielistä ohjelmistoa ei ollut tarpeeksi. Kaksikielisistä kuulutuksista voitiin kuitenkin luopua, ja suomen- ja ruotsinkieliset uutiset lähetettiin samaan aikaan eri kanavilla. Syksyllä 1978 ohjelmarakenteen uudistuksessa ruotsinkielisen ohjelmiston määrää saatiin kasvatettua ja suomenkielisten ohjelmien lainaaminen supistui. Niinpä 1980 ruotsinkielinen yksikkö kirjasi vuosikirjaan, että täyden palvelun ruotsinkielinen kanava toteutui vihdoinkin määrällisesti, vaikka laadullista kehitettävää vielä riittikin.¹⁴⁰

1990-lukua voi pitää Svenska Ylelle merkittävänä kanavien ja ohjelmatarjonnan vaihtoehtojen laajenemisen aikana. Kanavauudistuksessa ruotsinkielisen radiokanavan nimeksi tuli Riksradiion, ja se määritteli tehtävänsä ainoana valtakunnallisena suomenruotsalaisena täyden palvelun mediana. Yleisradiolla oli lisäksi alueellista ruotsinkielistä ohjelmaa. Riksradiion rakennettiin Tanskan radiolta lainatun lähetysaikaan perustavan profiloinnin pohjalta: aamulla tuli töihin menijöille suunnattua ohjelmaa, päivällä lapsille ja nuorille, ja illalla tarjottiin televisiolle vaihtoehtoa.¹⁴¹ Ruotsinkielinen radiosisältö eriytettiin kahteen erilaiseen kohderyhmään ja genreen, kun Riksradiion jaettiin Radio Vegaksi ja Radio Extremiksi 1997. Radio Vega suunnattiin aikuisille ja vanhemmille kuulijoille ja Yle Extrem (Yle X3M) nuoremmille. Yle X3M aloitti sisältönsä striimauksen verkossa jo 1998 yhtenä ensimmäisistä radiokanavista.¹⁴²

Television puolella 1970- ja 1980-lukua hallitsi kamppailu ruotsinkielisestä tv-kanavasta. Television alkuaikoina ohjelmajohtaja Ragnar Ölanderin mukaan ohjelmiston ollessa vain yhdellä kanavalla ruotsinkielistä ohjelmaa ei voinut olla paljon, koska suomenkielisten ”korvat ärtyivät” ruotsin kuulemisesta ja he kokivat menettävänsä ohjelma-aikaa.¹⁴³ Televisiossa elettiin niukkuutta aina digiaikaan asti harvoilla ohjelmapaikoilla TV1:n ja TV2:n kanavilla. Analogisessa televisiossa 2000-luvun kynnykselle asti ruotsinkielisellä ohjelmistolla ei ollut omaa kanavaa, vaan FST esitti TV1 ja TV2 -kanavilla ohjelmaa keskimäärin 18 tuntia viikossa. Ohjelmapaikat sijoituivat maanantai- ja tiistai-iltoihin sekä viikonlopun iltapäiviin.¹⁴⁴ Maanantai-illat TV2:ssa olivat ruotsinkielisiä tammikuusta 1970 alkaen aina elokuuhun 2007 asti; maanantait olivat suurimman osan 1970- ja 1980-luvusta kokonaan ruotsinkielisiä lukuun ottamatta uutislähetyskiä. Uusi

¹⁴⁰ Tk 1950, 9–15; Salokangas 1996, 303–305; Wiik 1996, 70.

¹⁴¹ Salokangas 1996, 384.

¹⁴² Yle Arkivet 2016/2021.

¹⁴³ Wiik 1996, 150.

¹⁴⁴ Vk 1999, 26; Hellman 1999, 388.

sunnuntain ohjelmapaikka mahdollisti *Söndagsöppet*-perheohjelman lähettämisen syksyllä 1980, ja viikoittaiseksi sarjaksi 1983 muuttunut ohjelma nousi katsojatilastojen kärkeen. Joskus ohjelmapaikat osuivat kohderyhmän kannalta huonoon aikaan, kuten 1995, jolloin ruotsinkieliset lastenohjelmat alkoivat niin aikaisin, etteivät koululaiset olleet vielä kotona. Ohjelmapaikka saatiin vaihdettua katsojaystävällisempään aikaan seuraavana vuonna.¹⁴⁵

Kaavio- ja kanavavetoisessa suunnittelussa ruotsinkieliset ohjelmapaikat nähtiin ohjelmasijoittelussa ongelmina, sillä ne aiheuttivat ohjelmavirtaan pomppuja, jolloin suomenkielinen yleisö karkasi ohjelman parista.¹⁴⁶ Esimerkiksi TV1:n parhaaseen katseluaikaan *Urheiluruudun* jälkeen iltayhdeksältä alkoi viikoittainen ruotsinkielinen ajankohtaisohjelma *Kanal Ett* (TV1, 1996–2001), jota seurasi ruotsinkielinen sarja. TV2:lla tarjottiin samaan aikaan yhdeksältä makasiinityyppinen ajankohtaisohjelma *Ajankohtainen Kakkonen* (TV2, 1969–2015), joten Ylen kanavilla oli tarjota pelkästään ajankohtaisohjelmaa.¹⁴⁷

Digikanavien myötä ensimmäinen oma ruotsinkielinen tv-kanava FST aloitti elokuussa 2000, mikä mahdollisti ruotsinkielisen ohjelmiston rakentamisen jokapäiväiseksi. Kasvaneesta ohjelmatuotannosta vastasi ruotsinkielinen toimiala, joka tuotti sekä suomenkielisten kanavien ruotsinkielisen analogisen ohjelmiston että digitaalisen FST:n sisällöt. Ohjelmailtoihin kuului omina tuotantoina muun muassa televisiossa arkisin kuudelta lähetetty lastenohjelma *BUU-klubben* (1997–), joka kuultiin myös Radio Vegalla viikonloppuaamuisin. Lisäksi lähetettiin keskusteluohjelmia, kuten *Bettina S.* (Yle Fem, 2002–2007) ja pohjoismaisia hankintoja.¹⁴⁸

Lifestyle-ohjelma *Strömsö* aloitti 2002, ja se kasvoi ruotsinkielisen yksikön Svenska Ylen suureksi menestykseksi ja monikanavaiseksi brändiksi. FST:n uudelle digikanavalle haluttiin kehittää jotain omaa, uutta konseptia, kun TV1:n ja TV2:n ohjelmapaikoilla ollut suomenruotsalainen ohjelmisto ei riittänyt digikanavan ohjelma-ajan täyttämiseen. *Strömsön* toimittaja Elisabeth Morneyn mukaan ajankohtaista elämäntapasisältöä ei ollut ohjelmistossa lainkaan, joten haluttiin kehittää ohjelma, jossa olisi kaikkea puutöistä ruoanlaittoon. *Strömsö* oli varhain mukana tee se itse -trendissä, jonka suosio kasvoi kiertotalouden ja ekologisen ajattelun myötä. *Strömsö* sai suosiota myös suomenkielisten keskuudessa, FST:n lisäksi ohjelmaa lähetettiin TV1:llä. Nordvisionin kautta

¹⁴⁵ Vk 1969–1970, 198; OVO 1967–1987; Wiik 1996, 173, 194, 226; Yle Arkivet 2016/ 2021.

¹⁴⁶ Silvo, haastattelu 5.6.2023.

¹⁴⁷ OVO 1997.

¹⁴⁸ Vk 2000, 24–25; Vk 2005, 18–19; OPO 2002–2008.

ohjelma lähetettiin myös Ruotsiin ja Norjaan. Tuottaja Christina Staffansin mukaan *Strömsö* kasvoi edelleen Yle Arenassa, jossa se paketoitiin omaksi kokonaisuudekseen. Yhteyttä yleisöön rakennettiin aktiivisesti kuvauspaikalla järjestetyillä tapahtumilla ja sosiaalisen median kautta.¹⁴⁹

Svenska Ylessä suunniteltiin sisältöjä monikanavaisiksi jo varhain, koska niitä tuotettiin eri kanaviin samassa yksikössä. Esimerkiksi *Eftersnack*-keskusteluohjelma alkoi radiossa 2005 ja tarjosi sisältöä myös podcastina, jo ennen Yle Arenaa. *Eftersnack* nähtiin myös televisiossa Yle Femillä, minkä lisäksi siitä alettiin striimata radiolähetystä kuvalla Yle Arenassa yhtenä ensimmäisistä ohjelmista. Kaksikielisyyttä ohjelmissa kokeiltiin esimerkiksi keskusteluohjelmassa *Efter Nio* (2014–) ja Eurovision laulukilpailujen esikatseluohjelmassa *Viisukupla* (2021–).¹⁵⁰

[Kuva: Eftersnack]

Transmedia-suunnittelun kaudella myös ruotsinkielisellä puolella ohjelmistosuunnittelu ja ohjelmiasijoittelu keskitettiin. Svenska Yle suunnitteli ruotsinkieliset kaavio- ja kanavaprofiilit sekä vastasi sisällöistä, tuotannosta ja tilauksesta sekä julkaisusta kaikissa ruotsinkielisissä välineissä. Yle Femin ohjelmistoa laajennettiin SVT World -kanavan ohjelmilla 2011–2016.¹⁵¹ Televisiossa oman kanavan aika kuitenkin päättyi ja palattiin ruotsinkielisten ohjelmapaikkojen aikaan, kun Yle Teema ja Yle Fem yhdistettiin huhtikuussa 2017. Kanavabrändit säilytettiin edelleen erillisinä. Julkaisujohtaja Ismo Silvon mukaan ohjelmapaikat koettiin yhdistelmäkanavalla ohjelmiasijoittelussa jäykiksi, jolloin siirryttiin päivien pitkäaissuunnitteluun. Päivien sisälle rakennettiin ruotsinkielistä *flow'ta* tekstittämällä ohjelmia ruotsiksi. Yle Fem löytyi Yle Arenasta omana kokonaisuutenaan, ja Arenan ohjelmakirjastossa ruotsinkielinen ohjelmisto – tv, podcastit ja suorat striimit – muodostavat runsaan tarjonnan.¹⁵²

Ensilähetysten näytöksistä julkaisuikkunoihin

Sadan vuoden perspektiivissä ohjelmistoa tarkastellessa nousee esiin, kuinka yksittäisen ohjelman merkitys on muuttunut. Alkuun radion ja varhaisen television suorat lähetykset olivat ainutkertaisia,

¹⁴⁹ Holm 2022; Shepard et al. 2019, 44.

¹⁵⁰ Yle Arkivet 2016/ 2021.

¹⁵¹ Vk 2010, 31; Vk 2011, 47; Vk 2012, 46.

¹⁵² Silvo, haastattelu 5.6.2023.

tallentamattomia ohjelmanumeroita. John Ellisin 1970-luvun alkuun asti sijoittamalla ”kultakaudella” yksittäiset tuotannot, pisteohjelmat ja näytelmät olivat tapauksia. 2000-luvulla ohjelmapaikoilla kilpailu oli kovaa ja ohjelmistotarjonta yltäkylläisen runsasta. Ellisin mukaan televisio oli oman yltäkylläisyytensä uhri: tv-ohjelmat saivat arvonsa vakiintuneina ohjelmiston osina ja yleisön arkipäivän rutiineina, ei enää yksittäisinä luovina teoksina.¹⁵³ Yleisradiossa vakioidun ohjelmakaavion merkitys nousi keskeiseksi yltäkylläisyyden lisääntyvässä kilpailussa, jossa tuotettiin ohjelmia kaavion lähtökohdista. Myös radiossa ohjelmisto muuttui kilpailussa sykliseksi lähetysvirraksi. Yhä lisääntyvän tarjonnan aikana tuotettiin ohjelmia entistä kapeammille kohderyhmille. Toisaalta transmedia-suunnittelun kaudella ohjelmisto sai näkyvyyttä Yle Areenassa yleisön kokojen mukaan, mikä on kaventanut ohjelmiston monipuolisuutta.¹⁵⁴

[kuvaaja radion ja television ohjelmatarjonnasta 2009-2023]

Ensilähetysten määrä lähetystunneista on vuosien ja vuosikymmenten kuluessa laskenut. Vuonna 2022 ensilähetyksiä televisiossa oli 36 prosenttia,¹⁵⁵ radion puolella valtakunnallisia ensilähetyksiä oli 74 prosenttia. Vertailuna neljännesvuosisata taaksepäin 1997 valtakunnallisilla radiokanavilla ensilähetysten osuus oli Radio Ylen Ykkösellä 79 prosenttia, Radiomafiassa 98 prosenttia ja Radio Suomessa 99 prosenttia, kun taas televisiossa TV1:n suomenkielisestä ohjelmistosta 68 prosenttia oli ensilähetyksiä ja TV2:n puolella vastaavasti 70 prosenttia.¹⁵⁶ Etenkin televisiossa suhtautuminen uusintoihin muuttui niin katsojien kuin Yleisradion sisälläkin. Ohjelma-aika lisääntyi digitalisoinnin myötä eksponentiaalisesti, kun kanavia tuli lisää ja kanavien lähetyssajat laajentuivat, jolloin ensilähetyksiin keskittyminen ei ollut taloudellisesti mahdollista.

Suunnittelupäällikkö Ari Savisen mukaan ohjelmatilan runsaudessa useampi viikoittainen lähetyspaikka nähtiin Yleisradiossa vaihtoehtojen tarjoamisena ja palvelun parantamisena, kun uusinnat aiemmin koettiin yhtiössä ja katsojien taholta negatiivisena. Julkaisujohtaja Ismo Silvon mukaan toisten, kolmansien ja neljänsien lähetysten määrä lisääntyi, koska toisaalta kanavilla oli tilaa ja julkaisusopimuksia laadittiin sallimaan useat uusinnat, toisaalta ihmisten ajankäyttö myös moninaistui.¹⁵⁷ Kansallinen rytmi tuli monitahtiseksi.

¹⁵³ Ellis 2000a, 138, 162–167; Ellis 2004, 276.

¹⁵⁴ Hujanen 2002, 45; Kannisto 2015, 60; Kortti 2007; Mykkänen 2024; Rahi, haastattelu 14.5.2024.

¹⁵⁵ Ohjelmatunnit ilman alueellisia lähetyksiä (pl. HD-lähetykset ja SVT World, TVFinland). Verkkosaari, tiedonanto 11.5.2023.

¹⁵⁶ Laskettu prosenttiosuudet Vk 1997, 128–129.

¹⁵⁷ Silvo, haastattelu 5.6.2023.

Uusinta-termin sijaan 2020-luvulla puhuttiinkin enemmän esityskerroista. Samaa sisältöä voitiin esittää useammalla kanavalla, esimerkiksi kulttuuridokumentti voi saada ensiesityksensä Yle Teemalla, mutta samalla viikolla se voitiin tarjota TV1:llä laajan yleisön katsottavaksi. Nämä perättäiset julkaisuikkunat olivat sidoksissa kansainvälisiin markkinoihin ja tekijänoikeuksiin, jotka määrittivät sisällön saatavuutta ja julkaisun ajoitusta. Sopimuksilla hallittiin globaaleja ja kotimaisia sisältöjä luoden toisaalta niukkuutta ja toisaalta kasvattamalla kysyntää sisällöille. Oikeudellisesti merkittäväksi teemaksi nousi ristiriita tekijänoikeuksien ja avoimien digitaalisten markkinoiden edistämisympäristöjen välillä.¹⁵⁸ Ohjelmien esityskerroista käytiin jatkuvaa keskustelua tekijänoikeusjärjestöjen kanssa: Savisen mukaan vuodesta 2007 uusintojen hinta laski 15 vuodessa 50 prosentista 20 prosenttiin alkuperäisestä hinnasta. Jotkin vanhemmat tuotannot, kuten *Kotikatu* tai *Vihan päivät*, olivat liian kalliita uusissa televisiossa, koska niissä oli niin paljon näyttelijöitä, että tekijänoikeuskorvaukset olisivat kasvaneet Ylelle liian suuriksi. Yle Arenassa voitiin julkaista arkistosopimuksen kautta joitakin sellaisia ohjelmia, joiden korvaussumma televisiossa olisi ollut huomattavasti korkeampi.¹⁵⁹

Savisen mukaan ohjelmistosuunnittelussa kiinnitettiin huomiota ja oltiin kiinnostuneita sisältö- ja esitysoikeuksien paremmasta hyödyntämisestä lyhyellä, keskipitkällä ja pitkällä, useamman vuosikymmenen ajalla. Uusintoja ja arkistoja arvostettiin ja hyödynnettiin. Ohjelmien nostalgia-aspektia ajateltiin Yle Teemalla, jolla vanhoja ohjelmia tarjottiin uudelleen kontekstoituina ja paketoituna faktaa ja fiktiota laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Arkistosisältöjen käyttö lisääntyi, ja kiinnostus niihin kasvoi. Tarjonnan rakenne muuttui niin, että uutis- ja ajankohtaisohjelmien ulkopuolella päiväkohtaisuus väheni.

Suhdetta ajallisuuteen muutti Yle Arena, jossa yhä useammat sisällöt olivat saatavilla ikuisesti tai esitysoikeuksista riippuen useamman vuoden. Yle Arenan tarjonta rakentui ohjelmakirjastoksi, jossa katsojalle olennaista ei enää ollut etsiä vain uusien julkaisujen äärelle.¹⁶⁰ Ylen ohjelmistosta on tullut kierrätettävä resurssi. Linearisessa ohjelmasijoittelussa rakennettiin ainutkertaisia ensiesitysten näytöksiä ja toisaalta arkea rytmittävää päivä-, viikko- ja vuosirytmää. Epälinearisessa ohjelmistosuunnittelussa kyse oli nyt-hetkestä, jossa julkaisuikkunoiden kautta kurkisteltiin ohjelmiston menneisyyteen ja uusimpaan ohjelmistoon. Kansallisesta rytmistä on

¹⁵⁸ Doyle 2016.

¹⁵⁹ Savinen, haastattelu 12.10.2023.

¹⁶⁰ Savinen, haastattelu 26.3.2023.

siirrytty yksilön – ja taustalla sykkivien globaalien markkinoiden ja alustojen – pulssille. Se sykkii entistä viihteellisemmän ja nuorempia yleisöjä puhuttelevan ohjelmiston tahtiin moninaisuuden kaventuessa.